

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTÓRIE

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2012

Bc.Katarína Répásová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTÓRIE

**ŽIVOT A ARSKEJ MENTY V NOVÝCH ZÁMKOCH
V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ**

Diplomová práca

Študijný program : História

Koliace pracovisko : Katedra histórie FF UKF v Nitre

Koliete : Mgr. Alena Mikulá-ová, PhD.

Nitra 2012

Bc. Katarína Répásová

estné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, a že pri jej tvorbe som použila literatúru a pramene, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov.

V Nitre, 18.4.2012

.....

Katarína Répásová

Poďakovanie

Predovšetkým sa chcem poďakovať mojej konzultantke Mgr. Alene Mikulárovej PhD. za všetky jej cenné rady, odborné vedenie, pripomienky, návrhy a trpezlivosť. Chcem tiež pekne poďakovať pani Márii Feldinszkej z Úseku bibliografie a regionalistiky v Knifnici Antona Bernoláka v Nových Zámkoch.

Abstrakt

RÉPÁSOVÁ, Katarína: život maarskej menšiny v Nových Zámkoch v medzivojnovom období. [Diplomová práca] o Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta; Katedra histórie. o Tkolite : Mgr. Alena Mikulásová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister (Mgr.). o Nitra: FF, 2012, 67 strán.

Cieľom mojej diplomovej práce bolo ukázať život maarskej menšiny v Nových Zámkoch v medzivojnovom období. Vo svojej práci som vychádzala z monografií slovenských aj maarských autorov, týkajúcich sa daného problému, alej z archívneho výskumu a z mesačníka Érsekújvár és vidéke. Prvá kapitola sa zaoberá všeobecnou situáciou v tomto období. Druhá kapitola, Menšinová politika v Maarskoslovensku, opisuje menšinovú politiku v novej republike. V podkapitole Jazykový zákon som sa zamerala na používanie jazyka menšín v krajine. V tretej kapitole, Politický život maarskej menšiny, sa venujem politickým stranám tejto menšiny a ich pôsobeniu v medzivojnovom období. Tkolstvu sa venujem vo štvartej kapitole. Je tu opísaný systém maarského tkolstva na Slovensku a problémy s ktorými sa stretávali po vzniku Maarskoslovenska. Význam práce vidím v spracovaní na základe archívneho výskumu a dobového periodika.

Kľúčové slová: medzivojnové obdobie, maarská menšina v Nových Zámkoch, a-sopis Érsekújvár és vidéke,

Abstract

Répásová, Katarína: The Life of Hungarian Minority in Nové Zámky during the inter-war period. [Diploma work]- Constantine the philosopher university in Nitra, Faculty of philosophy;

Department of history.- Lector : Mgr. Alena Mikulásová, PhD. Professional qualification degree: Master (Mgr.)- NitraFF, 2012, 67 pages

The aim of the diploma work was to reveal the life of Hungarian minority in Nové Zámky during the interwar period. In my work, I use the information from Slovak and Hungarian monographs, which deals with the mentioned theme, as well as from archival research and historical monthly *šÉrsekújvár és vidékeō*.

In the first part, I described the general conditions of this period. The next part, *šThe Minority Policy of Czechoslovakiaō*, deals with policy of minorities in conditions of newly-formed republic. The subhead *šThe Language Actō*, I focused on language use of minorities in the country. In the third part of my work with the title *šThe Political Life of Hungarian Minorityō* I dealt with the political parties of this minority and their activities in inter-war period. In the fourth part I describe the Hungarian educational system in Slovakia and the problems that the Hungarian minorities had to face after the newly formed Czechoslovakia. The last part, with the title *šNové Zámky š*, deals with the life of Hungarian minority in Nové Zámky, its political and cultural activities, educational system as well as significant personalities of the city.

The importance of this work is that it reveals the real conditions and relations within the Hungarian minority in Nové Zámky on the basis of archive research and contemporary journals.

Keywords: Inter-war period, Hungarian minority in Nové Zámky, *Érsekújvár és vidéke* journal

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. Politická situácia v eskoslovensku	11
1.1 Tridsiate roky	18
2. Menšinová politika eskoslovenska.....	23
2.1 Jazykový zákon	25
3. Politický život maarskej menšiny	28
3.1 Politické strany maarskej menšiny	30
3.2 Situácia v Nových Zámkoch.....	34
4. Ľudstvo.....	43
4.1 Maarské ľudstvo v Nových Zámkoch.....	46
5. Kultúrny život a spolky.....	50
5.1 Spolkový a kultúrny život v Nových Zámkoch	55
6. Významní maarskí inžinieri v medzivojnovom období.....	59
ZÁVER.....	65
ZOZNAM PRAMEŇOV A POUŽITEJ LITERATÚRY	67

ÚVOD

Cieľom mojej diplomovej práce bolo opísať život maďarskej menšiny v Nových Zámkoch v medzivojnovom období. Ako je všeobecne známe po rozpade Rakúska - Uhorska, vznikli nové nástupnícke štáty, medzi ktoré patrilo aj Československo. Po roku 1918 sa z vládnuceho národa stali v nových štátoch členovia menšiny. Pokles po tu Maďarov na Slovensku bol v prvých mesiacoch spôsobený aj masovým sťahovaním úradníctva do Maďarska, resp. vykázaním mnohých osôb, ktoré odmietali zložiť sľub vernosti Československu.

K úvodným prácam, ktoré sa venujú politickému životu a pôsobeniu maďarskej menšiny v medzivojnovom období, a z ktorých som vo veľkej miere vychádzala aj ja, je, myslím si, dostatok. Patria sem práce Istvána Borsodyho (Magyarok Csehszlovákiában 1918 ó 1938), Attilu Simona (Národnostný státút z roku 1938 a maďarská menšina, Egy rovid esztendo krónikája) Evy Irmanovej (Maďarsko a versailleský mírový systém) Bélu Agyala (Érdekvédelem és onszervezodés). Ako som už vyšie spomenula, väčšina týchto prác sú však obsahovo zamerané skôr na politický život, resp. politické dejiny tohto obdobia. V diele Istvána Borsodyho (Magyarok Csehszlovákiában) a Attilu Simona (Egy rovid esztendo krónikája) sú síce opísané aj iné aspekty života, ako napr. školstvo, náboženstvo, a okrajovo aj kultúra aj tieto práce chronologicky a vecne opisujú predovšetkým politickú situáciu v Československu, ani jedna z nich sa nezaobráva spoločným, kultúrnym a každodenným životom menšiny v hlbších aspektoch. Táto oblasť je zo väčších monografií a článkov s ktorými som pracovala akosi vynechaná, prípadne spomenutá len okrajovo. Som si preto vedomá, že niektoré časti mojej práce sa môžu zdať z tohto hľadiska útržkovité.

Keď sa týka archívneho výskumu využila som fondy Mestského archívu v Nitre a v jeho pobočke v Nových Zámkoch. Veľkým nedostatkom bol fakt, že Nové Zámky boli počas druhej svetovej vojny zbombardované, čo sa odrazilo aj na množstve a kvalite archívnych dokumentov. Rovnako ako bolo zničených mnoho dokumentov, bola zničená aj kronika mesta, ktorá by mi pri mojej práci určite poskytla množstvo zaujímavých informácií. Pri svojom bádaní som sa stretávala väčšinou len s policajnými hláseniami, resp. nariadeniami celoštátneho charakteru. Vychádzala som najmä z fondu Notárskeho úradu v Nových Zámkoch a Magistrátu mesta. Tento fond sa však zachoval len do roku 1922. Hlavným zdrojom, ktorý som hojne využila bola dobová tlač, konkrétne týždenník

denník *Érsekújvár és vidéke*. Ani tento v-ak nebol kompletný. Ako som ufl vy—ie spo-
menula, chýbajú monografie zaoberajúce sa kultúrnym a spoločenským životom ma-
arskej meniny. Preto som sa pokúsila tento nedostatok vykry práve týmto dobovým
periodikom. Ke fle v-ak vychádzal predov-etkým ako politický týždenník o kultúrnej
stránke mesta tam bolo len minimum informácií.

asové obdobie 20.rokov sa z h adiska historického výskumu môfle zda príli-
dlhým. Priznávam, fle aj je. Av-ak ak som chcela aspo ako ó tak na rtnú život ma-
arskej meniny v meste, musela som pracova s takýmto relatívne dlhým obdobím. Na-
ko ko tie materiály a archívne pramene boli hlavne z tých 30.rokov, na ktoré som sa
v za iatkoch chcela zamera , ve mi útrfkovité. Pri písaní tejto asti práce som vyuffila
jedinú kompletnú monografiu o dejinách mesta od miestneho historika Ladislava Ko i-
-a *Nové Zámky v minulosti a súasnosti*. Je to síce kniha vydaná e-te na konci
60.rokov, av-ak o sa týka dejín mesta, fliadna iná ucelená monografia, ktorá by sa za-
oberala s ufl spomínaným obdobím, neexistuje.

o sa týka ufl konkrétnej práce, rozdelila som ju do -iestich kapitol. V prvej ka-
pitole sa zameriavam na stru ný ná rt situácie po vzniku novej republiky. V tomto ob-
dobí na území Slovenska a v podstate aj v celom eskoslovensku vládol zna ný chaos.
Nehovoriac o prítomnosti ma arskej armády, ktorá spoma ovala celkovú konsolidáciu
krajiny. Opisujem tu okrem iného aj vznik Malej dohody, ktorá mala k ú ovú úlohu
v prvých povojnových rokoch, politické a spoločenské dianie afl do roku 1938. Rok
1938 bol dôleflitý nielen z medzinárodného h adiska, ale aj z h adiska diania vo vnútri
krajiny. z poh adu ma arskej meniny a jej revizionistických snáh, to bolo naplnenie 20
ro ného snaflenia o nápravu šnajvä -ej krivdy ó Trianonuõ. 2.november 1938 ó tento
de znamená pre Slovákov opätovné nastolenie ma arskej šporobyõ, zatia o pre na-
-ich juflných susedov to bol, ako som ufl spomínala, radostný moment od inenia Tria-
nonu.

Druhá kapitola sa zameriava na celkovú meninová politiku eskoslovenska.
Zákony, ktoré boli prijaté na ochranu menín platili na celom území eskoslovenska. Aj
ke z právneho h adiska je moflné kon-tatova , fle eskoslovensko vytvorilo pre men-
-iny výhodné podmienky, nako ko si mohli zaklada vlastné politické zoskupenia,
spolky, -koly,at . Z h adiska ich prístupu, v-ak nový -tát odmietali. alej sa v tejto
kapitole zaoberám aj vtedy platným jazykovým zákonom. V tejto kapitole som zna ne
vyuffila dielo Reného Petrá-a *Meniny v mezivále ném eskoslovensku*. Chcela som

opísa situáciu aká bolo v eskoslovensku pod a právnych noriem a ako boli tieto právne normy reflektované do každodenného života. Konkrétne na príklade Nových Zámkov.

Politický život, maarskej meniny opisujem v tretej kapitole. Opisujem pôsobenie dvoch najdôležitejších a najsilnejších politických strán maarskej meniny Krajskej kresiansko socialistickej strany a Maarskej národnej strany. Okrem nich sa okrajovo zmieujem aj o ostatných politických stranách, ktoré existovali v tom období na našom území. V druhej podkapitole som sa pokúsila opísa politickú situáciu v meste. To znamená ako reagovala maarská menina na vznik nového štátu a aké problémy sa vyskytli počas trvania republiky.

Štvrtá kapitola sa zaoberá meninovým kolektívom po vzniku SR. Venujem sa tu kolektívu maarských meninových kolektívov, ich fungovaniu a najdôležitejším zákonom a právnym normám, ktoré sa týkali celkového kolektívneho systému. V podkapitole, sa opäť venujem situácii v Nových Zámkoch z hľadiska kolektívneho systému meninového maarských kolektívov, ich fungovanie a najdôležitejšie zákony a právne normy, ktoré sa týkali kolektívneho systému.

V predposlednej, piatej kapitole, sa venujem kultúrnemu životu a spolkom. Som si vedomá, že kapitola sa môže zdať ako vytrhnutá z kontextu, avšak považovala som za dôležité, aj keď možno len okrajovo spomenúť a opísať, aj túto stránku života maarskej meniny v tomto období. Nakoľko vety práce s ktorými som sa stretla sa venujú postaveniu maarskej meniny z hľadiska politického, považovala som za dôležité aspoň spomenúť, ich najdôležitejšie kultúrne spolky, ktoré sa veľkou mierou podieľali na zachovaní a šírení kultúrneho života. V podkapitole sa venujem ich pôsobeniu u nás v samotnom meste.

Posledná, ôsma kapitola, sa venuje najvýznamnejším predstaviteľom mesta v tomto období. Túto kapitolu som do práce zaradila z dôvodu, že v Nových Zámkoch žili mnohí veľmi významní inžinieri, avšak o ktorých je publikovaných veľmi málo informácií. Dokonca by som povedala, že sa na nich postupne aj zabúda.

1. Politická situácia v Československu

Po skončení prvej svetovej vojny, jednej z najtragickejších udalostí histórie, sa v dejinách mnohých európskych národov začala písať nová kapitola. V dôsledku silného nacionalizmu a ničivých hrôz vojny sa zmenila aj politická mapa európskeho kontinentu. Vznikali nové štáty. Zmeny sa dotkli i Slovákov. Po rozpade Rakúsko-Uhorskej monarchie sa vymanili spod nadvlády cudzieho národa a rozhodli sa vstúpiť do spoločného štátu s českým národom. Prvoradou úlohou prvých povojnových rokov bola sociálna, hospodárska a v neposlednom rade aj politická konsolidácia a stabilizácia sveta. Slovensko vstúpilo do nového spoločného štátu za zložitých medzinárodných aj vnútropolitických udalostí. Československo bolo založené na humanistických zásadách podľa vzoru západných mocností. Bolo však potrebné vyriešiť mnoho otázok, zvlášť v oblasti národnostnej otázky.¹

V krajine bola ústavne zakotvená parlamentná demokracia. Československá ústava, ktorá ostala verná francúzskemu vzoru, umiestnila centrum politickej moci do parlamentu.² Ustanovila, že vláda sa bude zodpovedať Národnému zhromaždeniu. Medzi vládou a parlamentom však dochádzalo k ťažkým politickým krízam. Nové Národné zhromaždenie bolo zložené z poslaneckej snemovne a senátu. Malo v rukách zákonodarnú moc, ktorá platila pre celú republiku.³ Návrhy zákonov mohli podávať lenovia snemovne, alebo mohli byť podané ako vládne návrhy. Pre poslancov bola zaistená imunita.⁴ Národné zhromaždenie zasadalo na jar a na jeseň.⁵

Čo sa týka politickej reprezentácie, dá sa povedať, že Československo bolo príkladom multistraníckej politickej scény. Bezprostredne po vzniku SR dávali veľký dôraz prakticky všetci významní českí podnikatelia, národohospodári i politickí predstavitelia na prvé miesto zaistenie plnej hospodárskej samostatnosti novovzniknutého štátu.⁶

Vznik novej republiky zintenzívnil úsilie maďarských politikov o udržanie úze-

¹ OLIVOVÁ, V. Dejiny první republiky. Praha : Karolinum, 2000, s.5.

² Text preambuly navrhol český novinár, politik a spisovateľ Jan Herben. Inšpiroval sa preambulou ústavy USA. Zdôrazňoval echoslovakizmus, ústava odvodzovala moc v štáte od ľudu, ktorý vykonáva svoju moc nepriamo prostredníctvom volených zástupcov. Územie Československa je nedeliteľný celok, ktorého hranice je možné deliť jedine ústavným zákonom., štátne občianstvo bolo jediné a jednotné.

³ Staré snemy Čech, Moravy a Sliezska boli zrušené.

⁴ Skúsenosť z predchádzajúceho obdobia, kedy ríšska rada nebola zvolaná tri roky, viedla tentokrát k tomu, že možnosť prezidenta odkladať a prerušiť zasadania bola značne obmedzená.

⁵ BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie. Politický systém SR 1918 a 1938. Praha : Slon Sociálně nakladatelství, 1992, s. 27 a 33.

⁶ BROKLOVÁ, ref. 5, s. 40.

mia Slovenska. Dúfali, že váhavý postoj dohodových mocností v otázke rozbitia monarchie, ktorý v podstate pretrvával až do konca vojny, môžu ešte ovplyvniť. Najmä nová Károlyiho vláda, ktorá nastúpila, zamerala svoju pozornosť na tento cieľ. Usilovali sa vyufňovať najmä nejasnú formuláciu podpísaného prímeria, ktoré neurčovalo presnú demarkáciu líniu medzi Maarskom a Slovenskom.⁷

Tzv. Belehradské prímerie bolo podpísané 13. novembra 1918. 17. článok tohto prímeria umožňoval ponechať administratívu na celom území bývalého Uhorska v rukách maarskej vlády. Preto za aliančianske kruhy uplatňovali vo i Slovensku kombinovanú taktiku rokování a vojenských operácií. Maarská armáda vytlačila slabé československé jednotky zo západného Slovenska a Povážia. Dostali sa až k Turianskemu Svätému Martinu, kde sídlila SNR. V tejto situácii upozornil Vavro Tábár Slovenskú národnú radu, že má rokovania s maarskou vládou len vo veciach, ktoré sa týkali likvidácie maarskej moci na Slovensku. Toto nariadenie bolo však úplne dodržané v situácii kedy maarská vláda vyhlásila mobilizáciu aj na území Slovenska. Dokonca tu hodlala uskutočniť aj ľudové hlasovanie o zachovaní Slovenska v Maarskom štáte. Slovenská národná rada reagovala na túto situáciu Ohlasom slovenského národa z 26. novembra 1918. V ňom sa budovanie nového štátu mimoriadne vzrástla úloha štátnych orgánov a to hlavne pri usmerňovaní v oblastiach spoločenského života. S tým úzko súvisel potreba nových štátnych zamestnancov. Nedostatok bol najmä Slovákov. Vavro Tábár preto vyufnil svoje právomoci a určil zásady prevzatia bývalých štátnych zamestnancov do služieb SR.⁸

Celkovú konsolidáciu politických a administratívnych pomerov spomínala prítomnosť maarskej armády. Koncom januára sa však československému vojsku podarilo vytlačiť maarskú armádu zo slovenského územia. Napriek tomu došlo medzi československom a Maarskom k vojnovému konfliktu, ktorý sa niesol v znamení boja o demarkáciu líniu. *š Prvú etapu (27. apríl - 27. máj 1919) charakterizuje mesačné obdobie bojov, v priebehu ktorých jednotky československého vojska postúpili na tzv. druhú demarkáciu líniu, bojovali o Salgotarján a obsadili Mikovec. Druhá etapa mala dve fázy, prvá začala 30. mája 1919 všeobecnou ofenzívou maarských vojsk na sever. Hlavné úspechy tzv. severnej ofenzívy boli zamerané cez Túrsko na Nové Zámky, cez*

⁷ KLIMKO, Jozef. Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918 - 1938). Bratislava: Veda, 1986, s. 28-30.

⁸ KRAJČOVÁ, Natália. Zachovanie Slovenska do československej republiky (1918 - 1920). In BYSTRICKÝ, Valerián a ZEMKO, Milan (ed.). Slovensko v československu (1918 - 1938). Bratislava: Veda, 2004, s. 57 - 69.

Táhy na Levice, z Balafských armôt cez Krupinu a zo Salgotarjánu cez Lu enec na Zvolen. Do 10. júna 1919 ma arská ervená armáda (A) postúpila hlboko do vnútrozemia Slovenska a obsadila dve pätiny jeho územia južne od línie Levice ó Bardejov ó Humenné. 5. júna 1919 bola vyhlásená na území Slovenska vojenská diktatúra, vojsko prebralo moc nad politickou správou a civilnými úradníkmi. Druhá fáza od polovice júna 1919 sa niesla v znamení definitívneho ur enia hraníc Slovenska dohodovými mocnos ami. V jej priebehu zreorganizované a posilnené eskoslovenské jednotky sa pokúsili doby obsadené mestá. Ústup ma arských jednotiek z územia Slovenska, ktorý ultimátne fliadali dohodové mocnosti, sa za al ráno 30. júna a skon il 5. júla 1919.⁹

V priebehu prvej polovice 20.rokov dochádzalo k postupnému upev ovaniu ver-saillského systému. Koncom marca 1921 sa v Ma arsku objavil Karol Habsburský a pokúsil sa o znovunastolenie Habsburgov na ma arský trón. eskoslovensko sa preto muselo bráni proti prípadnej územnej revízií. Kvôli tomu spolupracovalo s inými ví-azmi na protihabsburskej báze a v roku 1920 bol založený spojenecký blok tzv. Malej dohody.¹⁰ Ke pri-lo k al-iemu re-tavra nému pokusu Karola Habsburského v Ma arsku, bol aj tento jeho pokus o revíziu zmarený. V Rakúsku pri-lo k aktivitám, ktoré fliadali pripojenie k Nemecku ó ale rovnako ako v eskoslovensku ó aj tu boli prekazené. V aka týmto akciám sa upevnilo aj postavenie eskoslovenska, nako ko bránilo stav vytvorený mierovými zmluvami.¹¹

V prvom rade pri-lo k výraznému upevneniu malodohodových zmlúv, ktoré boli pred fiené a tematicky doplnené.¹² Okrem toho bola v decembri 1921 podpísaná zmluva s Rakúskom.¹³ V aka tejto zmluve pri-lo k zblíffeniu nielen týchto dvoch krajín, ale aj k zblíffeniu rakúska s malodohodovým blokom a taktiefl aj s Francúzskom. Jediným -tátom s ktorým eskoslovensko nedosiahlo zlep-enie svojich vz ahov bolo Ma arsko. Vo v-eobecnosti sa tak v tomto období podarilo preklenú povojnovú labilitu krajiny a

⁹ HRONSKÝ, Marián: Priebeh vojenského konfliktu SR s Ma arskom roku 1919. In: *Historický aso-pis* 41, 1993, . 5-6, s. 583-584.

¹⁰ 14.augusta 1920 bola podpísaná eskoslovensko ó juhoslovanská zmluva. 17.augusta 1920 sa k nej verbálne pripojila aj Rumunsko. Formálne sa tento proces ukon il podpísaním eskoslovensko ó rumun-skej zmluvy a juhoslovansko ó rumunskej zmluvy.

¹¹ OLIVOVÁ, ref. 1, s. 123 ó 124.

¹² Od roku 1922 sa konali pravidelné stretnutia ministrov zahrani ných vecí. V-etky tri -táty mali zárove politické väzby na Francúzsko a boli taktiefl sú as ou jeho mocenského systému v strednej aj východnej Európe.

¹³ Tzv.lánska zmluva ó zdôraz ovala, fle oba -táty stoja za mierovými zmluvami konkrétne trianonskou a saintgermanskou ó alej, fle sa budú diplomaticky podporova a fle roz-íria svoje politické aj hospodár-ske styky.

prišlo aj k posilneniu jej medzinárodnej situácie.¹⁴

alšie problémy sa objavili ufl po vo bách v roku 1920. Vnútoraná kríza v sociálnodemokratickej strane mala za následok rezignáciu kabinetu Vlastimila Tusara. V tejto kritickkej chvíli vstúpil do hry aj prezident Masaryk, ktorý hne na to vymenoval novú vládu ó úradnícku ó Jana erného.¹⁵ Táto vláda mala za úlohu vnútorne skonsolidovať krajinu, najmä o sa týka vojnou rozvrátenej ekonomiky.¹⁶ Tieto stabilizačné opatrenia však mali za následok aj zníženie robotníckych a úradníckych platov. Boli preto veľmi nepopulárne a vyvolávali odpor u širokej vrstvy obyvateľstva. Preto sa politické strany, ktoré dovtedy túto úradnícku vládu podporovali, čím alej tým viac sa od nej distancovali. Od jari 1921 sa kríza vlády začala prejavovať stále viac a viac. Nakoniec erného vláda na jeseň toho istého roku odstúpila.¹⁷ Po tejto vláde nastupuje Benešova vláda, ktorá bola akousi kombináciou úradníckej a normálnej parlamentnej vlády. Aj na alej sa zachovala existencia Paiky, ale veľmi rýchlo po vymenovaní tejto vlády sa ukázalo, že na rozdiel od erného, Beneš odmieta byť jej nástrojom. Benešovi takto mal možnosť ovplyvni vnútropolitickú situáciu pre potreby zahraničnej politiky. Po reštavrácii pokusoch Karola Habsburského sa posilnilo medzinárodné postavenie Československa, ako bolo ufl vyšie spomenuté. Priebeh Janovskej konferencie však značne narušil francúzske ó anglickú spoluprácu.¹⁸ Beneš sa preto pokúsil o vyváženie tohto neúspechu uzavretím zmluvy so Sovietskym zväzom. To však narazilo na prudký odpor vo vnútri krajiny. čo viedlo až k pádu Benešovej vlády.¹⁹

Po vyhlásení novej republiky silneli hlasy jej občanov po zmene ich životných podmienok. Jednou z hlavných požiadaviek bola úprava vlastníctva nehnuteľného majetku, nakoľko po nohospodárska pôda bola dovtedy sústredená len v rukách malej skupiny osôb. Títo veľkostatkári boli okrem toho ešte stále lojálni k ufl neexistujúcemu Rakúsko ó Uhorsku, čo sa samozrejme netýčom ani Slovákom nepáči. V období pred vznikom Československa sa touto požiadavkou zaoberal Národný výbor. Zmeny v oblasti súkromného majetku sa mali udiať jedine na základe legislatívnych noriem.

¹⁴ OLIVOVÁ, ref. 1, s. 124.

¹⁵ KOVÁČ, Dušan. Dejiny Čechov/Slovensko. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s.191.

¹⁶ Bolo úvoľnené súkromné podnikanie, boli rozšírené práva majiteľov domov a obmedzená ochrana nájomníkov, modifikovaný zákon o osem hodinovom pracovnom čase, obmedzený zákon o podporách v nezamestnanosti.

¹⁷ OLIVOVÁ, ref. 1, s. 127-128.

¹⁸ Práve o ňu bola opretá bezpečnosť Československa.

¹⁹ OLIVOVÁ, V. Československé dějiny (1918 ó 1945) I. část. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 62 ó 82.

Tieto normy sa zvyknú spoločne označovať ako pozemková reforma.²⁰

V tejto reforme videlo české aj slovenské obyvateľstvo možnosť, ako si zlepšiť svoje ekonomické postavenie a taktiež ako si pozdvihnúť svoju životnú úroveň. Prvé obmedzenia, ktoré boli prijaté v súvislosti s nakladaním pozemkového vlastníctva boli naznačené v zákone o obstaraní ve kostatkov (zákon č. 32/1918 Zb.z. a n.) a v zákone o mimoriadnych opatreniach na Slovensku (zákon č. 64/1918 Zb.z. a n.). Tieto zákony prikazovali akúkoľvek zmenu vlastníctva pôdy, či už prostredníctvom prenájmu alebo predaja, nahlásiť príslušným úradom. Týmto krokom bolo vetykým ve kostatkárom jasne dané najavo, že vo nej manipulácie s pozemkami je koniec. Bol zavedený proces schvaľovania táto. Tieto zákony však nijak bližšie nešpecifikovali v akom smere má táto usmerovať jednotlivé procesy. Prvým šdôlefitýmō zákonom bol zákon o zabraní ve kého pozemkového vlastníctva zo 16. apríla 1919, ktorý dostal pomenovanie záborový zákon. Táto právna norma sa stala ideovým základom celej pozemkovej reformy. Národné zhromaždenie nariadilo prostredníctvom tohto zákona úpravu pozemkového vlastníctva na území československa v prospech táto, a to prostredníctvom záboru. Bola určená výmera pôdy, ktorá podliehala záboru. Pre po nohospodársku pôdu (poľia, lúky, záhrady, vinice a chmeľnice) to bolo 150 ha, alebo 250 ha vetykej pôdy. Pôda sa mala prerozdelovať postupne. Tento spôsob však bolo možné nazvať vyvlastnením, či zotátnením. Záborom prešla pôda do rúk táto spolu so živým aj m tvym inventárom, ktorý až dovtedy slúžil na riadenie hospodárstva príslušného ve kostatku.²¹

Pôda, ktorá podliehala záboru mala byť vyznačená v pozemkovej knihe a za zabraný majetok mali pôvodný majitelia dostať náhradu. Táto úprava smerovala k vytvoreniu samostatných a sebestačných po nohospodárskych jednotiek. Toto hospodárstvo malo potom uľaviť hospodára a členov jeho rodiny. Pôda mala byť pridelená novým vlastníkom buď vo forme nájmu, alebo predaja. Cena, ktorú mal nový vlastník zaplatiť za pozemok, sa určovala na základe cien z roku 1913. Okrem splnenia podmienky dlhodobého prenájmu, sa sledovala aj celková výmera pôdy budúceho vlastníka.²²

Ako bolo už vyšie spomenuté, záborový zákon postihoval najmä vlastníkov ve kostatkov. Tento spôsob obrábania pôdy bol dedičstvom Rakúska a Uhorska. Vy-

²⁰ KRAJ OVI OVÁ, Natália. Slovensko na ceste k demokracii. Bratislava : Prodama s.r.o., 2009, s. 213 a 218.

²¹ HREHOR, Henrich. Vplyv prvej československej pozemkovej reformy na národnostné zložené obcí južného Slovenska. Dostupné na internete <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/02-hrehor.html>

²² KRAJ OVI OVÁ, ref. 8, s. 78 a 79.

chádzal z princípu akumulácie vlastníctva nehnuteľnosti v rukách jednotlivca. Tá istá osoba stokrát vlastnila pôdu v rôznych častiach štátu. Tento spôsob obrábania pôdy bol založený na existencii menších majerov, ktoré podliehali centrálnej správe v sídle veľkostatku. Na území Slovenska sa kolonizačné územie nachádzalo najmä v južnej oblasti. Tvorili ho predovšetkým tieto okresy: Ľáborín, Dunajská Streda, Parkány, Felietzovce, Lučenec, Nitra, Vráble, Stará Ľala, Komárno, Galanta, Ľába nad Váhom, Nové Zámky, Feledince a Veľké Kapušany. Južné Slovensko v medzivojnovom Československu, bolo v dôsledku stanovenia hraníc obývané vo veľšine maľarským obyvateľstvom. To však bolo v prvých rokoch existencie republiky vnímané ako nepriateľsky naladené voči novovzniknutému štátu. Tento región bol považovaný za možný zdroj napätia a konfliktov. Nástrojom realizácie sociálno-ekonomických a politických zámerov bolo zakladanie nových sídelných jednotiek a kolónií.²³

Po páde Benešovej vlády na jeho miesto nastupuje Antonín Dvohla. Vo vnútropolitickom vývoji sa tak vedenia ujíma agrárna strana. Čo sa týka medzinárodného postavenia krajiny boli zavádzané zmeny za posledných desať rokov. Toto postavenie bolo, ako bolo už spomenuté, výrazne ovplyvnené politikou Francúzska voči Nemecku. Toto nakoniec vyústilo do tzv. rúrskej krízy. Keď po janovskej konferencii stroskotali všetky pokusy o dohodu v nemeckej otázke, rozhodlo sa Francúzsko postupovať samostatne. V snahe donútiť Nemecko platiť reparácie, obsadilo najväčšie priemyselné centrum Nemecka a Porúrie.²⁴ Toto vyvolalo v Nemecku prudký odpor. V tejto situácii prišlo k opätovnému otepleniu československo-francúzskych vzťahov. V januári 1924 bola podpísaná nová zmluva, ktorá upevnila pozície Francúzska v Československu. V ďalšom vývoji sa prejavili v postavení Československa aj ďalšie medzinárodné faktory. V tomto období sa začala formovať fašistická hnutie.²⁵ Koncom roku 1923 však skončil francúzsky pokus o obsadenie Porúria neúspechom. Iniciatíva prešla na Anglicko, ktoré zahájilo rozsiahle jednanie s nemeckou vládou. Neúspech Francúz-

²³ HREHOR, ref 21.

²⁴ Tým si Francúzsko zaistilo dozor nad jeho produkciou a okrem toho, čo sa vyprodukovalo, mohli použiť ako úhradu reparačných splátok. O tejto akcii písal aj maľarský týždenník vydávaný v Nových Zámkoch Ľásekúvjár és vidéke. Vo svojom čísle z 21. januára 1923 píše: *šDvoma peľmi a jednou jazdec-kou divíziou sa začalo obsadenie Porúria. Odvtedy sa oddiely uľaj dostali do niektorých miest. Toto je výsledok dlhých rokovaní, ktoré nepriniesli nič pozitívne. Francúzsko sa nakoniec rozhodlo uskutočniť samostatnú akciu proti Nemecku, aby ho prinútilo zaplatiť také reparácie, aké Francúzsko uľ od začiatku rokovaní požadovalo.*

²⁵ Fašizmus bol svojím krajne nacionálnym zameraním reakciou na internacionalizmus komunistického hnutia. Snahil sa o vytvorenie centralizovaného nacionálneho štátu, ktorý by bol ovládaný jedinou stranou na čele s diktátorom.

ská sa stal východiskom pre zmenu mocenských pomerov v Európe.²⁶

TMehlova vláda bola prvou vládou na ktorej le stála oficiálne agrárna strana. V tomto období rozvířila politickú scénu a v neposlednom rade aj širokú verejnú udalosť, ktorá sa odohrala za iatkom januára 1923. Bol to atentát na Aloisa Raína. Táto udalosť viedla k prijatiu tzv.zákona na ochranu republiky v marci toho istého roku. Zákon mal za úlohu chráni celistvos štátu a jeho demokratický charakter.²⁷

V priebehu roku 1923 sa objavili nové prvky v slovenskej politike. Jednalo sa o politiku udovej strany. Hlavným bodom jej postupu bol najmä boj za autonómiu Slovenska. Základom bolo získa vedúce postavenie na Slovensku. Avak táto ich snaha, ktorá bola tolerovaná vládou erného, narazila na odpor Benea.

V politickom vývoji eskoslovenska sa od druhej polovice 20.rokov začal vyhrocova spor medzi agrárnou a sociálnodemokratickou stranou.²⁸ Boj medzi týmito dvoma stranami znamenal roztiepenie politického prúdu na le s Hradom, ktorý afl dovtedy ur oval hlavnú vnúropolitickú líniu v krajine²⁹

K vyhrocovaniu vzájomných vz arov sporov medzi jednotlivými stranami prichádzalo aj z dôvodu, le od polovice roka 1925 bol vývoj v republike pod vplyvom blífiacich sa volieb. Tie totiž mali rozhodnú o al-om kurze eskoslovenskej vnútornej a zahrani nej politiky. V týchto vo bách získali zna nú prevahu agrárci a komunisti.³⁰ Výsledky volieb boli k ú ové o sa týkalo al-ého vývoja krajiny. od začiatku bolo jasné, le nová TMehlova vláda je len prechodná.. ufl v marci 1926 bola nahradená novou vládou ó úradníckou vládou Jana erného.³¹

Z tejto zlofitej krízy, v ktorej opä švypomohol Ľ Jan erný , sa napokon v októbri 1926 zrodila parlamentná vláda Antonína TMehlu. V nej boli po prvýkrát aj nemeckí ministri. Po zd havých rokovaniach do nej vstúpila začiatkom roka aj HS S. Vo vláde sa v-ak udáci dlho nezdrfli, nako ko ich ú as nepodporovali v-eci lenovia strany. Napokon ani pôsobenie tejto vlády neprinieslo v politickej ani hospodárskej oblasti o akávané výsledky.³²

V priebehu rokov 1928 a 1929 sa vývoj v krajine a rovnako aj vo svete komplikoval. Nemecko,

²⁶ OLIVOVÁ, ref. 19, s. 114 ó 118.

²⁷ KOVÁ , ref. 15, s. 191-192.

²⁸ Existovala medzi nimi dohoda pod a ktorej boli agrárci ochotní podpori návrh o sociálnom poistení, za to, le sociálni demokrati podporia ich ciele v agrárnej oblasti.

²⁹ BARTLOVÁ, Alena. Túflby, projekty a realita. Slovensko v medzivojnovom období. Bratislava : Pro-dama, 2010 , s. 88 - 90.

³⁰ Agrárci získali 970 tisíc hlasov (13,66 %) a komunisti 934 tisíc (13,15%).

³¹ OLIVOVÁ, ref. 19, s. 139 ó 143.

³² KOVÁ , ref. 15, s. 191-192.

ktoré bolo posilnené ekonomicky aj politicky, obnovovalo svoje pozície v celej strednej aj východnej Európe. Vo vnútornom vývoji Nemecka však narastali protidemokratické sily, pripravujúce pád krajiny. Na čele stálo Hitlerovo silnejšie nacistické hnutie. Celý tento vývoj mal dopad aj na situáciu v Československu. Čo sa týka zahraničnej politiky, tá sa snažila paralyzovať jeho dopady, ale jej úsilie utrpelo niečo ko vážnych neúspechov.³³ V tomto období zahájilo aj Maarsko prudkú kampaň za revíziu trianonskej zmluvy. Na záťaž bola tzv. Rothermerova akcia v roku 1927. Celú kampaň odštartoval článok v denníku Daily Mail pod názvom Miesto Maarska pod slnkom. Proti tejto akcii sa Československo bránilo diplomatickým jednaním. Táto akcia však nakoniec nemala žiadny konkrétny úspech.³⁴

1.1 Tridsiate roky

24. október 1929 sa do dejín zapísal ako tzv. čierny štvrtok. V tento deň prišlo ku krachu na newyorskej burze. Začala sa jedna z najväčších hospodárskych kríz, ktorá zachvátila celý svet. Síce sa jej dôsledky prejavili v Československu aj v priebehu roka 1930. Napriek tomu však Československo patrilo ku krajinám, ktoré kríza postihla najviac.³⁵ Opatrenia, ktoré urobila vláda smerovali k značnému poklesu výroby, ktorý spôsobil masovú nezamestnanosť.³⁶

Vo svete spôsobila kríza rozpad svetového obchodu a zosilnil sa boj o zahraničné trhy. Pokiaľ sa jedná o politický vývoj, kríza sa stala východiskom pre zápas o najľahšie európsku oblasť strednú a juhovýchodnú Európu. Tohto boja sa zúčastnili predovšetkým Nemecko, Taliansko a Francúzsko.³⁷

Za posledných 30 rokov 20. storočia môžeme nazvať obdobím zaťažky susedstva Československa s nacistickým Nemeckom. Ako je známe v januári 1933 sa tam dostáva k moci Adolf Hitler. Týmto začíná vláda nacistov v Nemecku. Jeho nástupom boli ohrozené predovšetkým krajiny, ktoré s Nemeckom susedili. Na prvom mieste to boli susedia východní Československo a Poľsko. Spolu s nimi však bol v bezprostrednom

³³ Stroskotal Benešov pokus o nové vzkriesenie fenevského protokolu, snažil sa o posilnenie Československa samostatnými zmluvami a dohodami. Po nástupe generála Pilsudského v Poľsku sa taktiež zhoršili aj Československo o poľské vzťahy.

³⁴ OLIVOVÁ, ref. 1, s. 152-154.

³⁵ Súviselo to najmä s tým, keď krajiny sa veľa materiálov potrebných k výrobe dovážala.

³⁶ KOVÁČ, ref. 15, s. 200.

³⁷ OLIVOVÁ, ref. 1, s. 157 -158.

ohrožení aj celý mierový systém, nako ko Hitler nastolil takú zahraničnú politiku³⁸, ktorá bola založená najmä na vyhrádkach a vydieraní. Mal to byť iba predstupe prípravy na vojnu, ktorej cieľom bolo rozšíriť nemecký životný priestor.³⁹

Hlavnou prioritou československej politiky, polovici tridsiatych rokov dvadsiateho storočia bolo najmä zachovanie celistvosti republiky. Hlavne voči zahraničným agresívnym a revizionistickým silám. Práve pod týmto vplyvom podnikla vláda mnohé kroky smerujúce k podstatnému zvýšeniu obranyschopnosti krajiny.⁴⁰ Veľký význam, najmä pre Slovensko mala výstavba pohraničného opevovacieho systému. Nebolo to dôležitým len z hľadiska obranného⁴¹, ale aj z hľadiska ekonomického.⁴²

Dá sa povedať, že najväčšie nebezpečenstvo predstavovalo v tej dobe nacistické Nemecko. Avšak na Slovensku sa za najväčšieho nepriateľa považovalo susedné Maďarsko⁴³ a iasto ne aj Poľsko. Najmä však, uľi spomínané, Maďarsko aj s pomocou svojich oficiálnych predstaviteľov, dávalo najavo svoje plány, ktoré sa týkali anexie Slovenska. Hitlerovské Nemecko sa dlhú dobu považovalo len za druhoradého initeľa, ktorému treba venovať pozornosť len ako potenciálnemu spojencovi Maďarska a Poľska. Okrem toho sa nacizmus pomerne dlhú dobu bagatelizoval a jeho neudské metódy sa považovali len za symptómy slabosti a vnútorného rozkladu.⁴⁴ Edvard Beneš po svojom prednáškovom turné po Slovensku koncom roku 1933 vo svojej reči, sebavedome vyhlasoval, že československá zahraničná politika sa predovšetkým musí orientovať na obranu Slovenska pred maďarskými, resp. poľskými revizionistickými snahami. *šNá-pomer s Nemeckom je dobrý a takým ostane aj na alej, no v boji proti nám celý nápor pôjde vľdy proti Slovensku.*⁴⁵

Z pohľadu maďarských vládnych kruhov malo veľké vplyvy Hitlera k úspešným výz-

³⁸ Politické vzťahy medzi Československom a Nemeckom sa v tomto období značne zhoršili, nako ko Československo poskytovalo azyl nemeckým emigrantom.

³⁹ KÁRNIK, Zdeněk. České země v době První republiky (1918-1938) II.. Československo a české země v krizi a ohrožení (1930-1935). Praha:Libri, 2002, s. 129.

⁴⁰ Armáda bola zmodernizovaná a prebrojená, pred ňou sa základná vojenská služba, Národné zhromaždenie schválilo branný zákon, ktorý zjednotil a zmodernizoval dovtedajšie právne predpisy o obrane štátu.

⁴¹ Mnoho nezamestnaných si tu našlo dočasnú prácu a okrem toho sa zvýšila aj výroba v potrebných priemyselných odvetviach.

⁴² KRAJČOVÁ, Natália. K pôsobeniu agrárneho politického hnutia na Slovensku v rokoch 1918-1938. In FERENČIČOVÁ, Bohumila a kol. Slovensko a svet v 20. storočí. Kapitoly k 70. narodeninám PhDr. Valeriána Bystrického, DrSc. Bratislava: Prodama s.r.o., 2006, s. 34-35.

⁴³ To vo svojich revizionistických plánoch otvorene rátať s vyčlenením poľmilionovou maďarskou menštinou, hľujúcou na tomto území.

⁴⁴ Príznačným však bolo, že veľké tieto mylné predstavy podporovali a často aj vedome vyvolávali predstavitelia československej oficiálnej politiky. Tým chceli v podstate paralyzovať celé autonomistické hnutie a v podstate veľké pokusy o uznanie samobytnosti a suverenity slovenského národa.

⁴⁵ KAMENEC, Ivan. Spoločnosť a Politika Historiografia. Pokrivené (?) zrkadlo dejín slovenskej spoločnosti v dvadsiatom storočí. Bratislava: Prodama, 2009, s.15.

nam. Boli totiž presvedení, že maarské revizionistické požiadavky sa môžu realizovať len za plnej podpory Nemecka. Medzi dôležitými udalosťami jesene 1933 patrilo vystúpenie Nemecka zo Spoločenstva národov. Bolo to dôkazom toho, že Hitler žiadne mierové plány nemá. Pre Nemecko to znamenalo najmä to, že už nemusí riešiť konflikty mierovou cestou. V tejto chvíli začal boj Československa o prežitie. Jej sily však boli značne oslabené. V tej dobe totiž umiera veľmi dôležitá osoba vrcholnej politiky, Antonín Švehla⁴⁶. Ďalšou významnou udalosťou sa stala voľba hlavy štátu v roku 1934. Vyskytla sa tu otázka či sa má o post uchádzať znova Masaryk, alebo či už prišiel čas aby ho vystriedal Edvard Beneš. Nakoniec Masaryk kandidoval, napriek ťažkému zdravotnému stavu. Jediná strana, ktorá proti nemu postavila svojho kandidáta boli komunisti s Klementa Gottwalda. Medzinárodná situácia bola v tomto období aj naďalej nepriaznivá. Dá sa povedať, že dokonca dochádzalo k jej postupnému zhoršovaniu. Fašizmus posiloval svoj vplyv aj mimo nemeckých hraníc. V roku 1934 sa odohrali poľské boje v Rakúsku, kde bola nakoniec porazená vláda sociálnej demokracie. Jej činnosť bola zakázaná a Rakúsko sa oficiálne prihlásilo k talianskemu fašistickému systému. V júli 1934 sa tu odohral puč pri ktorom bol zavraždený ministerský predseda Dolfuss.⁴⁷ Neschopnosťeli fašizmu sa ukázala ako veľmi alej tým nebezpečnejšia, hlavne keď sa v roku 1935 blížili parlamentné voľby. Znepokojujúca bola najmä narastajúca podpora Henleinovej strany. Ten samozrejme aj naďalej zastával pro československú politiku. Zaistiť lepšie medzinárodné postavenie a bezpečnosť Československa mala spojenecká zmluva so ZSSR v roku 1935. Oba štáty sa ňou zaväzovali poskytnúť pomoc v prípade nevyprovokovaného útoku⁴⁸

Podobné úsilie ako Nemci vyvíjalo aj maarské etnikum, ktoré sa prejavilo predovšetkým v tridsiatych rokoch už ako výrazne iredentistické. Ich snaha o revíziu Trianonskej zmluvy a rozbitie stability československého štátu smerom do vnútra i navonok

⁴⁶ Bol to politik a štátnik. Od konca 90. rokov 19. storočia člen v agrárnom hnutí, 1908 a 1913 poslanec českého zemského snemu, od 1909 predseda výkonného výboru českéj agrárnej strany. Agrárnu stranu vnímal ako politickú reprezentantku celého vidieka a celonárodných záujmov. Bol zástancom českého historického štátneho práva. V dobe väznenia Karola Kramáča bol hlavnou postavou českéj politickej reprezentácie. V závere prvej svetovej vojny riadil organizačné prípravy k prevzatíu moci a vytvoreniu nezávislého československého štátu. Poslanec Národného zhromaždenia, 1918 a 1920 minister vnútra, 1922 a 1929 (s prestávkou v roku 1926) predseda vlády. Významne sa zaslúžil o konsolidáciu vnútropolitickéj situácie. Usiloval sa tiež o prekonanie rozporov medzi stranami vládnej koalície v prospech celostátneho záujmu. Ako neoficiálny orgán, ktorý slúžil na ich spoluprácu vytvoril tzv. Koaličnú páku. Stal sa blízkym spolupracovníkom prezidenta Masaryka. V roku 1929 odišiel z politického života..

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-svehla-431/>
⁴⁷ KÁRNÍK, ref 39, s. 285.

⁴⁸ BORSODY, István. Magyarok Csehszlovákiában 1918 a 1938. Témaorin : MÉRY RATIO, 2002, s. 60.

bolo riadené z Budapešti. Po roku 1936, keď sa zjednotili do Zjednotenej maarskej strany na čele s grófom Jánosom Esterházy, sa svojím napojením na Budapešť ani netajili a hoci na prvý pohľad paradoxne, podporovali program HS a SNS s cieľom vytvorenia autonómie Slovenska, ich konečným cieľom zjavne nebola politická samostatnosť Slovenska, ale rozbitie československého štátu a vďaka tomu opätovné pripájanie Slovenska k tzv. štvrtému Maarsku. V tejto súvislosti treba pripomenúť aj medzinárodné aktivity slovenských iredentistov z tohto obdobia. Konkrétne Viktor Dvorák a František Jehlička sa usilovali práve v tridsiatych rokoch pre svoje iredentistické požiadavky vyúflívať aj Spoločenstvo národov a k nej pridružené organizácie. Roku 1933 založili v Ženeve tzv. Slovenskú radu a v jej mene zostavili memorandum, ktoré odovzdali Spoločenstvu národov. V ňom tvrdili, že však Slovensko nebude o najskôr pripojené k Maarsku, čo postihne ho úplná národná a hospodárska katastrofa. Odpoveď od Spoločenstva národov, v ktorej mal významné postavenie československý minister zahraničia Edvard Beneš, nikdy nedostali.⁴⁹

Najdôležitejšou udalosťou na jar 1935 sa stali voľby. Boli to vlastne posledné parlamentné voľby prvej republiky. Výsledok týchto volieb bol dosť prekvapujúci. Zvíťazila strana menšiny – Sudetendeutsche Partei. Toto víťazstvo oslabilo blok českých nemeckých demokratických strán. Henleinova strana sa v podstate stala hlavným partnerom pre spoluprácu s českými stranami. Napriek tomu v parlamente mali najviac mandátov agráricsi. Treťou najsilnejšou stranou sa stali sociálni demokrati a po nich komunisti. Problém sa však vyskytol na Slovensku. Tu zhruba 30% voličov hlasovalo za tzv. autonomistický blok, ktorého najvýznamnejšou zložkou boli údaci. Ako bolo známe ich najdôležitejším cieľom bola autonómia Slovenska, čím bola idea československého štátu ako štátu československého národa, ohrozená. 3. júna bola predstavená nová vláda, ktorá sa však od predchádzajúcej podstatne nelíšila.⁵⁰

čo sa týka medzinárodnej situácie, v druhej polovici roka 1935 prišlo k ďalšiemu zhoršeniu. Do ďalšieho vývoja medzinárodných udalostí značne zasiahla politika appeasementu.⁵¹ Appeasement bol chápaný ako akýsi recept na vyrovnanie sporných záležitostí medzi európskymi krajinami. Za jednu z prekážok uvoľnenia rastú-

⁴⁹ RUTTKAY, František: Slovenskí kolaboranti v službách maarskej iredenty (1920 – 1938). Bratislava : Kubko Goral, 1998, s.45.

⁵⁰ ANGYAL, Béla. Érdekvédelem és onszerveződés. Dunajská Streda : Lilium Aurum, 2002, s. 190 – 192.

⁵¹ Taliansko 4. októbra 1935 prekročilo etiópske hranice. Spoločenstvo národov na to síce reagovalo hospodárskymi a finančnými sankciami, tie však boli neúčinné. To ukázalo úplnú neschopnosť Spoločenstva národov a celkový rozklad obrany proti fašizmu.

ceho napätia v Európe bolo aj postavenie nemeckých menín v jednotlivých krajinách. Briti, ktorý monitorovali situáciu nemeckej meniny v eskoslovensku za ali od roku 1936 vyvíja postupný tlak na pražskú vládu, aby vy-la v ústrety pošliadavkám sudetských Nemcov. Britská diplomacia sa v-ak zmýlila v tom, ke si mysleli, fe s Henleinom sa dá dohodnú . eskoslovenská vláda bola ochotná do zna nej miery britské šradyõ akceptova . Av-ak za predpokladu, fe sa za nú viac zaujíma o al-í osud republiky.⁵²

Ke v marci 1936 obsadil Hitler Porýnie, Francúzsko sa neodváfilo uplatni vojenské sankcie, ktoré vyplývali z medzinárodných dohôd. Týmto v-ak otvorila cestu Nemcom do strednej a východnej Európy. Anglicko sa oraz dôraznej-ie usilovalo o dohodu s Hitlerom v domnienke, fe sa im podarí obráti smer nemeckej agresie proti ZSSR. Vo februári 1938 ohlásil Hitler svoj bezprostredný záujem o flivot Nemcov flijúcich v okolitých krajinách. O nieko ko dní neskôr obsadili bez odporu Rakúsko. Potom pri-lo na rad eskoslovensko.⁵³

Berlínska centrálna -tátna bezpe nos , na ele s Reinhardom Heydrichom, podnecovala v pohrani ných oblastiach demon-trácie. Prichádzali správy o s ahovaní nemeckých vojsk k hraniciam eskoslovenska. Na zjazde v Karlových Varoch vyhlásila sudetonemecká strana svoje politické pošliadavky a zákrok anglickej a francúzskej vlády prinútil eskoslovensko tieto pošliadavky prija . Napriek tomu, fe eskoslovensko bolo pripravené sa bráni , stalo sa poslednou obe ou v záujme zachovania mieru. 29.septembra 1938 sa zi-la konferencia -tyroch ve mocí v Mníchove, ktorej výsledkom bolo pripojenie pohrani ných území republiky k Nemecku. Toto v-ak nebol koniec, Hitler pokračoval vo svojej expanzívnej politike, ktorej al-ím výsledkom bola kaflde-mu známa Viedenská arbitráfl z 2.novembra 1938, ktorá mala za následok pripojenie juflných astí Slovenska k územiu Ma arska.⁵⁴

⁵² DEJMEK, Jin ich. Velká Británie v zahrani ní politice eskoslovenska 1918 ó 1938 in: Valenta, J. ó Vorá ek, E. ó Harna, J: eskoslovensko 1918 ó 1938, 2. díl, Praha :Historický ústav,1999,s. 533-534.

⁵³OLIVOVÁ,V ra.Evropská krize 1938.

Dostupné na internete <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-phdr-vera-olivova-drsc-evropska-krize-1938-predmluva.html>

⁵⁴ DEJMEK,ref 52, s.536.

2. Menšinová politika v Československu

Po skončení první světové vojny měla za úlohu udržet mír nová mezinárodní organizace Společnosti národů.⁵⁵ Mezi její úlohy patřila i podpora spolupráce mezi národy a dohoda na dodržování práv menšin.⁵⁶

Výsledky vojny a nové uspořádání okolního prostoru, posunuli i tradiční slovenskou maarské vzáhy do úplně jiné roviny. Faktorů, které vplývaly na tieto vzáhy bolo viac. V prvom rade treba spomenúť, že vznikom československej republiky sa sformovalo územie Slovenska a Slováci sa zrazu stali národnostným národom.⁵⁷ Práve preto sa pre slovenskú politiku stali určujúcim hlavne československé vzáhy. Práve z tohto uhla potom nazerala aj na slovensko maarské vzáhy.⁵⁸ Maarské obyvateľstvo v československej republike si po roku 1918 muselo zvyknúť na novú, menšinovú identitu, nové podmienky a status, čo bolo veľmi zložitý proces. Najmä z psychologického hľadiska nová rola prinášala mnohé problémy. Maarské obyvateľstvo rozhodnutie mocností o tom, že sa stali menšinou, chápala ako krivdu a ich názory sa stotožňovali s požiadavkami na revíziu hraníc. Tým sa dostávali do konfliktu s integritou štátu, v ktorom stáli a do konfliktu so štátnou mocou.⁵⁹ S Maarskou republikou rád dokonca viedlo Československo i vojnu.⁶⁰

Po prekonaní tohto prvého štádia, štáty, ale i Spoločnosť národov pochopili, že problém menšin treba posudzovať realisticky. Preto bolo potrebné okrem zmlúv prijať i určité vnútroštátne úpravy, ktoré by reflektovali podmienky a možnosti v jednotlivých krajinách. V tejto dobe sa začal prejavovať aj jav. Zatiaľ čo predtým boli autormi rôznych smlôv a memoránd príslušníci menšin, začínajú sa k slovu hlásiť i samotné

⁵⁵ O sa týka mierových rokovaní tak jedným z účastníkov bola i novovzniknutá československá republika. Delegátmi boli Karel Kramář a Edvard Beneš. Ich odlišné politické postoje sa prejavili i v otázke menšin. Kramář bol veľmi nacionalisticky orientovaný, zatiaľ čo Beneš bol ochotný prijímať kompromisy. Po skončení, Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov a Rumunsko veľmi ostro protestovali proti menšinovým zmlúvam. V tomto smere zaujalo Československo rozumnejšiu taktiku, nakoľko postoj ostatných štátov podráždil Najvyššiu radu.

⁵⁶ PETRÁČEK, RENÉ. Menšiny v meziválečném Československu. Praha : Karolinum, 2009, s. 46.

⁵⁷ Napriek tomu, realizácia práva na sebaurčenie, tak ako ho definovali politici československa v 19. storočí, ostávala jedným z nosných programových a politických cieľov i po začatí nasledujúcich desaťročí.

⁵⁸ ZELENÁK, Peter. Mýty a predsudky v dejinách. Ústí nad Labem : Liliium Aurum, 2005, str. 15 - 16.

⁵⁹ GABAL, Ivan a kol. Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace. Praha : Nakladatelství G plus G, 1999, s. 204.

⁶⁰ PETRÁČEK, ref. 56, s. 50.

-táty.⁶¹

Ví azné mocnosti zaviazali eskoslovensko lánkom 57⁶² Mierovej zmluvy medzi mocnos ami a Rakúskom (Saint-Germain en Lave, 10.9.1919) písalo sa v nej, že v zvlá-tnej zmluve prijme ustanovenia šo ochrane záujmov tých obyvate ov eskoslovenského -tátu, ktorí sa od vä -iny lí-ia rasou, jazykom a nábofenským vyznaním.⁶³ V úplnom znení bola táto zmluva prevzatá do eskoslovenského právneho poriadku ako zákon íslo 507/1921 Zb.z. a n.⁶⁴

Ústava eskoslovenska z roku 1920 vo svojej -iestej hlave zaru ovala ochranu men-ín národných, nábofenských a rasových.⁶⁵ Pri zdôvodnení pouflitia termínu šnárodné men-inyö, Ústavný výbor Národného zhromafdenia uviedol ,že vedome nepouflíva slovné spojenie šnárodnostné men-inyö. Bolo to z dôvodu, že vzal do úvahy fakt, že mnohé národy predchádzajúceho Rakúska óUhorska poci ovali ve mi trpkó ako krivdu to, že im bola upieraná kvalita národov.⁶⁶

Ústava, ústavné zákony, zákony a podzákonné právne predpisy eskoslovenskej republiky týkajúce sa postavenia men-ín sp ali poffiadavku generality. Boli adresované v-etkým -tátnym ob anom patriacim k akejkó vek národnostnej men-ine. Platili pre celé územie -tátu. Riadili sa princípmi rovnosti, nediskriminácie a priznania -pecifických práv v rámci hodnôt demokratického a právneho -tátu. V rovine právnej boli v SR vytvorené objektívne dobré podmienky pre existenciu a rozvoj národnostných men-ín. Príslu-níci etnických minorít boli tiež oprávnení zaklada politické strany, spolky a zdruzenia na etnickom princípe a participova na politickom i spoločenskom dianí v

⁶¹ PETRÁTM,ref 56, s.60 - 62.

⁶² š Stát eskoslovenský tím, že svoluje k jejich za azení do smlouvy s elnými mocnostmi spojenými a sdruženými, p íjímá ustanovení, která tyto mocnosti budou pokládati za nutná k ochran zájm t ch obyvate v eskoslovensku, kte í se od v t-iny obyvatelstva lí-í rasou, jazykem neb nábofenvím. Stát eskoslovenský rovn fl schvaluje, aby byla pojata ve smlouvu s elnými mocnostmi spojenými a sdruženými ustanovení, která tyto mocnosti uznají za nutná, aby byly obchodu ostatních stát zabezpe e-ny svoboda pr vozu a zp sob obchodování vyhovující zásadám slu-nosti.ö Dostupné na internete <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/105604>

⁶³ BORSODY, ref. 48, s. 65

⁶⁴ PETRÁTM,ref. 56, s.65.

⁶⁵ § (1) V-ichni státní ob ané republiky eskoslovenské jsou si p ed zákonem pln rovni a poffiávají stej-ných práv ob anských a politických nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo nábofenví.
(2) Rozdíl v nábofenví, ví e, vyznání a jazyku není fládnému státnímu ob anu republiky eskoslovenské v mezích v-eobecných zákon na závalu, zejména pokud jde o p ístup do ve ejné slufby, k ú ad m a hodnostem, aneb pokud jde o vykonávání jakékoli flivnosti nebo povolání.
Jakýkoli zp sob násilného odnárod ování je nedovolený. Ne-et ení této zásady m že zákon prohlásiti za jednání trestné.ö

http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁶⁶ TMTURÁK, PETER. Spolo ensko ó nábofenská situácia v eskoslovensku v rokoch 1918 ó 1927. In : Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdi (1888-1960) v súradniciach asu a doby. - Pre-ov : Pre-ovská univerzita, Gréckoaktolická teologická fakulta, 2006, s.30 ó 35.

-táte. Odli-ná situácia bola daná najmä v rovine subjektívnej, pocitovej i psychologick-kej. Nemci a Ma ari tento nový -tát odmietali, odmietli by v postavení men-ín bez oh adu na kvantitu i kvalitu im zaru ovaných práv.⁶⁷ Potvrdením tej skuto nosti, že nový -tát stojí na princípoch parlamentnej demokracie, mal by medzi inými aj volebný systém. Ten bol, ako sa uvádzalo vo vládnom návrhu, dôkazom úplnej spravodlivosti ku v-etkým obyvate om republiky. Odhliadnuc od toho i sa hlásili k národnosti vä -iny alebo men-iny. Volebný poriadok bol vydaný ako zákon .123/1920 Zb.z. Medzi inými zavádzal aj v parlamentných vo bách v-eobecné, tajné a rovné hlasovacie práve nielen pre mušov, ale aj pre ženy. Re-pektoval princíp pomerného zastúpenia a neobmedzené formovanie volebných koalícií. Volebným miestom bola každá obec a o sa týka volebných komisií, tie sa skladali zo zástupcov kandidujúcich strán.⁶⁸

V Revolu nom národnom zhromaďdení totiž ani jedna z men-ín flijúcich v eskoslovensku, nemala zastúpenie. Nemci síce poľadovali ur ité zastúpenie, ale ich poľiadavky boli odmietnuté. Na dodrľiavanie záväzkov, ktoré plynuli zo zmlúv týkajú- cich sa men-ín, mala dohliada Spolo nos národov. Tým v-ak bola do ur itej miery obmedzená suverenita novovzniknutých -tátov.⁶⁹

2.1 Jazykový zákon

Potrianonské roky Ma arov v eskoslovensku boli ťflké. Situáciu im neu aovali ani prvé prejavy eskoslovenských in-titúcií, nako ko v Revolu nom národnom zhro- maďdení men-iny neboli vôbec zastúpené. 29.februára 1920 bola prijatá finálna verzia Ústavy.

Základné princípy pouľľivania jednotlivých jazykov v eskoslovenskej republi- ke, upravoval zákon .122/1920 Zb. Bol prijatý 29.februára 1920 a nazýval sa šjazyko- vý zákon. V podstate je tento zákon sformulovaný pomerne v-eobecne a na viacerých miestach sa odvoláva na vykonávacie predpisy. Na tie sa v-ak muselo aka aľ nieko - ko rokov. Prvý vykonávací predpis bol vydaný aľ o 6 rokov neskôr ó v roku 1926. I- lo

⁶⁷ TŤURÁK, ref 56, s. 38.

⁶⁸ ZEMKO, Milan. Ob an, spolo nos , národ v pohybe slovenských dejín. Bratislava : Prodama, 2010,s.101.

⁶⁹BROKLOVÁ,EVA.Národní men-iny v eskoslovensku.

Dostupné na internete <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/doc-phd-eva-broklova-drsc-narodni-mensiny-v-ceskoslovensku.html>

o nariadenie vlády .17/1926. Zakotvovalo presné pravidlá pouffívania jazykov pre niektoré ministerstvá, ako aj pre orgány pod ich riadením a pre orgány územnej samosprávy.⁷⁰

Právny predpis, ktorý sa pripravoval tak dlho, bol následne prijatý v zna neoklie–tenej podobe. Druhým dôleffitým vykonávacím právnym predpisom bol predpis, ktorý upravoval pouffívanie jazyka v flupných a okresných orgánoch. Ten bol prijatý eskoslovenskou vládou v roku 1928. Ani jedno z týchto nariadení v–ak neprispelo k nejakej podstatnej–ej úprave jazykového zákona.⁷¹ Tie upravoval zásadne zákon .122/1920 Zb.tento zákon zaviedol tzv.206 percentnú hranicu.⁷² V tomto zákone sa zavádza aj územný princíp, nasledovným spôsobom : i–lo o také okresy, v ktorých poda posledného s ítania udu, flije 20% ob anov s rovnakým, av–ak nie s eskoslovenským jazykom. Preto ti súdy a orgány, ktorých pôsobnos sa vz ahovala na takéto okresy, boli povinné dodrffiava ustanovenia týkajúce sa pouffívania jazykov národnostných men–ín. Medzi tie ustanovenia patrili napr. povinnos prijíma podania napísané v jazyku národnostnej men–iny, povinnos pouffíva jazyk národnostnej men–iny pri styku s príslu–níkmi národnostných men–ín, povinnos vybaví podania napísané v jazyku men–iny, nielen v –tátnom jazyku, ale aj v jazyku men–iny, povinnos pouffíva ich jazyk pri styku s príslu–níkmi národnostných men–ín, bez oh adu na jazyk podania, at . o sa týka vyhlá–ok súdov a úradov šmen–inových okresovõ tie sú tiefl dvojjazy né. Ako dobrý príklad priamej ú asti –tátu na úlohách v oblasti pouffívania men–inových jazykov, je zákon, na základe ktorého bola Zbierka zákonov a nariadení eskoslovenského –tátu, vydávaná okrem oficiálneho znenia aj v nemeckom, po skom a ma arskom preklade. Táto prax sa uplat ovala afl do roku 1938. al–ím dôleffitým ustanovením bol tzv.bankový zákon. Ten ustanovoval, fle text bankoviek sa uvádza v –tátnom jazyku, ale hodnotu bankoviek treba uvies aj v slovenskom, ruskom, nemeckom, po skom a ma arskom jazyku.⁷³

Právny poriadok prvej eskoslovenskej republiky bol dos ve korysý k poslancom men–ín. Mohli vystupova vo svojom materinskom jazyku, resp.mohli

⁷⁰ PETRÁTMref. 56, s. 204.

⁷¹ PETRÁTMref. 56, s. 208.

⁷² Uzákonenie tejto hranice vyplývalo z rôznych predchádzajúcich historických udalostí. Pred prvou svetovou vojnou obsahovali návrhy, ktoré sa týkali pouffívania jazykov v habsburskom esku tiefl 20-percentnú hranicu, táto hranica sa objavuje dokonca aj v uhorskom zákone o rovnoprávnosti národností, a to konkrétne pri úprave jazyka zápisníc municípií.

⁷³ SZALAY, Zoltán. Jazykové práva men–ín na Slovensku v období od roku 1918 do roku 1938. In Fórum spoločenskovedná revue,2011, ro .13, . 5, s. 97 ó 98.

predklada rôzne návrhy, pripomienky a otázky vo svojom materinskom jazyku. Rovnako mohli v tom jazyku sklada aj svoj poslanecký s ub. Aj správy adresované poslaneckej snemovne sa vydávali v jazyku národnostných menín.⁷⁴

o sa týka samospráv tam zvolenie rokovacieho jazyka patrilo do pôsobnosti obce. Ale museli sa dodrža niektoré podmienky, ktoré upravoval zákon. V prípade dopravných znaiek je povinná dvojjazykosť. (to zn. používanie matného jazyka aj jazyka menín). Aplikácia tejto, na prvý pohľad ve korysej úpravy mal však nedostatky. Pokiaľ v prípade nemeckej meniny sa táto úprava používala, na poštových úradoch a flezniých staniciach južného Slovenska chýbali maarské informačné tabule a aj názvy flezniých staníc boli vypísané jedine v slovenine. Rovnako boli porušené aj pravidlá úradného styku, keď okresné úrady si dopisovali aj s dedinami v ktorých bola maarská menina vo väčšine, v slovenine, odpovedali na maarské podania spravidla po slovensky. Bez povinnutia nemofno necha ani opatrenia vlády, ktorá s cieľnými zmenami hraníc správnych celkov vykonala také zmeny v národnostnom zložení jednotlivých okresov, ktoré zúžovali možnosti aplikácie 20-percentnej hranice na používanie jazyka.⁷⁵

Aj v druhej polovici 20.rokov malo Československo problém s menínami. V tejto oblasti spolupracovalo s ostatnými štátmi Malej dohody. Najväčším oponentom štátu bolo Maarsko. To sa snažilo vyúžiť maarskú meninu a získať aj podporu veľmocí ako najmä Veľkej Británie a Talianska. Medzi najvýznamnejšie patrila akcia lorda Rothermera v lete 1927.⁷⁶ Táto kampaň bola jednou z najvýznamnejších akcií presadzujúcich revíziu trianonského mieru.

Obdobie druhej polovice 30.rokov bolo charakterizované postupným obmedzovaním jazykových práv národnostných menín a nakoniec aj ich absolútne odstránenie z právneho poriadku na území Slovenska. Jednotlivé národnostné meniny začali v tomto období prichádzať so svojimi vlastnými návrhmi na usporiadanie národnostnej otázky. Veľmi významnú úlohu tvorili návrhy na riešenie problémov v oblasti jazykových práv. Asi najvýznamnejším návrhom bolo memorandum Sudetonemeckej strany,

⁷⁴ BORSODY, ref. 48,s. 99.

⁷⁵ BORSODY, ref. 48,s. 100.

⁷⁶ Vo svojich novinách uverejnil správu, v ktorej zdôrazoval ako veľmi trianonský mier zasiahol Maarsko. Tento krok je vraj veľké riziko pre mier v strednej Európe. Preto podporil zmenu hraníc. V Maarsku to samozrejme vyvolalo obrovský ohlas. o sa týka Československa akcia nevyvolala žiadny veľký ohlas. Je pravdepodobné, že Beneš dokonca brzdil aj domáce médiá aby zabránil zviditeľneniu kampane.

predložené predsedovi vlády Milanovi Hodfvi. Obsahovalo viacero radikálnych myšlienok, napr. návrh na vytvorenie tzv.národného katastra. fiadali v om vytvorenie územnej autonómie pre národnostné meniny, rozdelenie národného zhromaždenia na národné kúrie, alebo zriadenie národnostných sekcií na ministerstvách. o sa týka pouffívania jazykov, poľadovali pouffívania jazykov národnostných menín vo verejnej správe a v parlamente (táto poľiadavky sa pod a vtedajích právnych noriem považovala ufi za zabezpe enú). Národnostný -tatút Milana Hodflu bol v medzivojnovom období najsubnejším pokusom o riešenie národnostných problémov. Napriek v-etkým pozitívam parlamentnej demokracie, ktorá sa uskuto ovala v eskoslovensku, prvá republika nedokázala uspokojivo vyrieši situáciu národností. Tie tvorili afi tretinu jej obyvateľstva. Hospodárske, sociálne a politické zmeny, ktoré nastali príchodom 30.rokov, hrubo narušili konsolidáciu eskoslovenskej vnútornej politiky. V dôsledku hospodárskej krízy sa do obzvláš nepriaznivej situácie dostali najmä národnostiami obývané územia pozd fi hraníc. Táto situácia e-te viac oslabilo lojalitu tu fljúceho obyvateľstva.⁷⁷

eskoslovenská vláda tak 26.júla 1938 schválila národnostný -tatút. Ten predpokladal usporiadanie národnostnej otázky, zrovnoprávnenie národov a národností a prijatie nového jazykového zákona. V dôsledku medzinárodných udalostí, ktoré nakoniec viedli k rozpadu republiky, sa v-ak ani jednu poľiadavku nepodarilo zrealizovať.⁷⁸

3. Politický flivot ma arskej meniny

Spolo nos ani politická reprezentácia šoklie-teného Ma arska o sa nikdy nezmierila so stratou severných území. V období medzi dvoma svetovými vojnami sa so v-etkých síl snažili o získanie týchto území. Po strate územia Rumunska bola práve strata ťFelvidék-u o najviac bolestivým miestom Ma arska, nako ko toto územie plnilo dôležitú hospodársku funkciu v bývalom Rakúsko ó Uhorsku. Aj ma arská propaganda pouffívala heslá, ktoré vychádzali z toho, fe eskoslovensko je len akýsi ťumelý o -tát, výtvor dohodových mocností, ktorý nemá fiadne historické pozadie.⁷⁹

Politický flivot ma arskej meniny sa neza al v okamihu vzniku nového -tátneho útvaru. Za al sa kry-talizoval zhruba o pol roka neskôr, a kone nú podobu získal pri-

⁷⁷ SIMON, Attila. Národnostný -tatút z roku 1938 a ma arská menina.

⁷⁸ SZALAY, ref 73, s. 101 ó 102.

⁷⁹ IRMANOVÁ, Eva: Ma arsko a versailleský mírový systém.Ústí nad Labem : Albis international, 2002, s. 197 ó 200.

blifne rok po vzniku eskoslovenska. Slovensko a Podkarpatská Rus nikdy predtým nemali zákonom stanovené a vymedzené hranice, preto nieko ko prvých mesiacov po vzniku republiky prevládal chaos.⁸⁰ Tieto prvé mesiace sa niesli v znamení neistoty. o sa týka štátnej správy, pre ma arskú meninu bolo afkým úderom to, že boli vylú ení z akéhoko vek pôsobenia v štátnej alebo verejnej správe.⁸¹

Obyvatelia, ktorí sa hlásili k ma arskej národnosti, filili na území eskoslovenskej republiky najmä v oblasti južného a juhovýchodného Slovenska a na Podkarpatskej Rusi. Tvorili pomerne po etnú skupinu národnostnej meniny.⁸² Rozpad Rakúska ó Uhorska a konštituovanie eskoslovenskej republiky pre u znamenalo dos rážnu zmenu. Z privilegovaného národa sa zrazu po roku 1918 ocitli v pozícii meniny.⁸³

Môžeme konštatovať, že vä ina príslušníkov ma arskej minority na Slovensku, vnímala rozpad Uhorska ako jedno ve ké negatívum. Medzi pozitíva však patrilo, že v procese formovania eskoslovenska boli práva národnostných menín garantované medzinárodnými zmluvami.⁸⁴

Tie mali povolené používať svoj materinský jazyk v tých lokalitách, kde ich podiel presiahol 20% obyvateľstva. Nová administratíva, ktorá bola prijatá však zmenila štruktúru miest a okresov.⁸⁵ Tak ostalo len ve mi málo takých okresov, kde podiel ma arského obyvateľstva presiahol ufl spomínaných 20 %.⁸⁶

fiivot a pozíciu ma arskej meniny v eskoslovensku výrazne s afovala revizionistická politika Ma arska. Tá bola v krajine ve mi ostro sledovaná. Nemenej intenzívne bola sledovaná aj innos ma arských politických strán na Slovensku.⁸⁷ Vä ina z nich vyufflivala hlavne nespokojnos obyvateľstva so fiivotnými podmienkami na Slovensku

⁸⁰ Nový režim sa musel popasovať s mnohými problémami. Medzi nimi bol hne na začiatku aj útrajk železničiarov.

⁸¹ BORSODY, ref.48, s.56.

⁸² Podľa sčítania obyvateľstva z 15.februára 1921 žilo na území SR 13 613 172 obyvateľov. Z toho sa hlásilo k ma arskej národnosti 761 823 čo tvorilo 5,60%. Z toho na území Slovenska žilo 650 597 a tvorilo 21,68% obyvateľstva.

⁸³ URKOVSKÁ, Mária. Ma arská menina a jej politické aktivity na východnom Slovensku v rokoch 1918 ó 1929.In: Slovek a spoločnosť, 2009, roč. 12, č.3, s. 1.

⁸⁴ URKOVSKÁ, ref 83, s. 2-3.

⁸⁵ Bolo to spôsobené tým, že namiesto pôvodných administratívnych celkov boli vytvárané nové, ktoré boli orientované severojužne. Tým sa percentuálne zastúpenie Maarov zniflovalo. Preto sa stalo, že v 20.rokoch minister spravodlivosti v bratislavskom, košickom, nitrianskom a v rimavskosobotskom okrese zakázal oficiálne používanie ma arského jazyka.

⁸⁶ GABAL, ref 59, s.204 ó 207.

⁸⁷ Tie boli zakladané väinou hne po vzniku novej republiky a ich hlavným cieľom bola ufl spomínaná revízia Trianonských hraníc.

a v neposlednom rade aj chyby eskoslovenskej politiky vo i národnostným men-
nám.⁸⁸

3.1 Politické strany ma arskej men-iny

Straníckopolitický systém ma arskej men-iny sa sformoval aľ po vzniku republiky. Uľ hne od za iatku bol postoj ma arských strán jasne formulovaný v prehláseniach ma arských ob ianskych strán. Protestovali proti za leneniu územia do eskoslovenska. Tvrdili, ľe to bolo územie, ktoré tisíc rokov patrilo Ma arom. Tieto strany sa v-ak neuspokojili len s protestmi. Po celé obdobie existencie -tátu tu vidno snahu o vytvorenie jednotnej platformy reprezentujúcej celú národnú pospolitos a jej postoje. Za iatky týchto pokusov môľeme za leni do roku 1920. V tomto roku v Starom Smokovci sformoval 60 lenný Spolo ný výbor spojených opozi ných strán na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.⁸⁹ Medzi zdruľenými stranami potom dochádzalo k spolupráci. Tú dokazujú aj spoločné kandidátske listiny a predov-etkým zlú enie dvoch strán (Krajinskej kres ansko ó socialistickej strany a Ma arskej národnej strany), ktoré sa spojili do Zjednotenej ma arskej strany.⁹⁰

innos politických strán bola dop aná aj pôsobením ma arských men-inových in-titúcií. Po náhlejš zмене, kedy sa z vláduceho národa stala men-ina, sa pomaly za ali formova aj politické tábory a ich orientácia. Na jednej strane to boli tzv.aktivistické strany v rámci vládnej koalície. Druhú skupinu tvorili strany sformované na etnickom princípe. Boli to : Krajinská kres ansko ó socialistická strana a Ma arská národná strana. Tieto boli zastúpené aj v eskoslovenskom parlamente.⁹¹

Krajinská kres ansko ó socialistická strana (KKSS ó Országos Keresztényszocialista párt) ó dá sa poveda , ľe bola najvýznamnej-ou politickou stranou ma arskej men-iny. Prípravy zaloľfi strany sa za ali na jese 1919. Impulzy vychádzali z dvoch centier, z Ko-íc a Bratislavy. Práve v Ko-iciach sa 23.novembra 1919 konalo ustanovujúce zhromaľdenie. Tento dátum sa považuje za dátum vzniku strany. Riaditeom sa stal Gyula Wirth a tajomníkom Gyula Fleischman. K významným predstaviteom patrili Lajos Körmendi ó Ékes, Barna Tost a al-í. Prvý celoslovenský kongres sa

⁸⁸ URKOVSKÁ,ref 83,s. 3.

⁸⁹ Tento výbor tvorili : Krajinská kres ansko ó socialistická strana, Ma arská krajinská strana po nohospodárov a maloro níkov (neskor-ia Ma arská národná strana), Zväz ma arských strán v Podkarpatskej Rusi, Ma arská strana práva, Spi-skonemecká strana a Nemecká strana slobodných demokratov.

⁹⁰ URKOVSKÁ,ref 83, s. 3.

⁹¹ URKOVSKÁ,ref 83, s. 4.

uskutočnil 23. marca 1920 v Bratislave. Cieľom KKSS bolo : *š Hospodárske a politické organizovanie kresanskej spoločnosti na Slovensku, posilnenie kresanského a demokratického zmýšľania, vybudovanie kresansko-hospodárskych organizácií.*⁹² Vo voľbách v roku 1920⁹³ získala vyše 139 tisíc hlasov.⁹⁴ Počas svojej existencie bola táto strana najsilnejšou politickou stranou maarskej menšiny na území Slovenska. Uskutočňovala opozitnú konzervatívnu politiku. V ekonomickej oblasti sa stavala proti pozemkovej reforme a proti prenikaniu českého kapitálu na Slovensko. Ich požiadavky smerovali najmä k zachovaniu hospodárskych pozícií maarskej buržoázie a katolíckej cirkvi. Čo sa týka kultúrnej oblasti, tam sa zasadzovala za jazykovú rovnoprávnosť. Podporovala cirkevné školstvo a vystupovala proti liberalizácii spoločenského života. Ústredným bodom bola autonómia Slovenska. Požadovali úplnú autonómiu Slovenska. Okrem toho aj uznanie práv národnostných menšín a ich uvádzanie do praxe. Po voľbách v roku 1935 sa strana sústredila na zjednotenie s Maarskou národnou stranou. Zlučovací zjazd sa konal 6. júna 1936 v Nových Zámkoch. Nová strana dostala názov *ó Zjednotená krajinská kresansko-socialistická a maarská národná strana* (Egyesült Országos keresztény szocialista és Magyar Nemzeti párt). Vo svojom programovom vyhlásení zdôrazňovala autonómiu Slovenska. Predsedom sa stal Andor Jaross, výkonným predsedom János Esterházy.⁹⁵ Sídлом ústredia sa stala Bratislava, tlačovým orgánom *Prágai Magyar Hírlap*. Vo voľbách v roku 1938 získala väčšinu hlasov maarskej menšiny.⁹⁶

Maarská národná strana (Magyar nemzeti párt) *ó* bola druhou najsilnejšou politickou stranou. Tento názov sa používal od roku 1926 až do jej zlučenia

⁹² LIPTÁK, Ľubomír. *Politické strany na Slovensku 1860 ó 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s.150 ó 153.

⁹³ Maarskí a nemeckí sociálni demokrati ponúkli spoločnú kandidátku a spoločný postup vo voľbách v Československém sociálnym demokratickom. Najprv bola táto iniciatíva prijatá pozitívne, neskôr sa však rozhodli, že do voľieb pôjdu bez zástupcov národnostných menšín.

⁹⁴ V týchto voľbách kandidovalo na Slovensku z 9 strán až 5 menšinových. Z nich maarské a maarsko-ó nemecké strany postavili kandidátky len v novozámockom a košickom kraji.

⁹⁵ Gróf János Esterházy pochádzal zo šľachtickej rodiny, matka Elzbieta Tarnowska bola Poľka, otec Mihály Antal Esterházy patrila do sedmohradskej vetvy rodu Esterházyovcov. Otec zomrel, keď mal János 4 roky. Pôstoval na gymnáziu a obchodnej akadémii v Budapešti, neskôr začal hospodáriť na rodinnom veľkostatku. 15. októbra 1924 sa oženil s grófkou Líviou Serényiovou, počas manželstva sa im narodili deti János a Alice. V roku 1931 stál na čele Ligy maarskej spolupatričnosti v Československu (Csehszlovákiai Magyar Népközösségi Liga), ktorá pôsobila pri Spoločnosti národov. O rok neskôr 11. decembra 1932 sa stal predsedom Krajinskej kresansko-socialistickej strany v SR (Országos Keresztényszocialista Párt). Po voľbách v r. 1935 bol zvolený v košickom volebnom obvode za poslanca Národného zhromaždenia. Vo svojom prvom parlamentnom vystúpení povedal: *šProti našej vôli nás pripojili ku Slovensku, preto žiadame, aby česko-slovenská vláda v plnej miere dodržiavala naše menšinové, jazykové, kultúrne a hospodárske práva.* Podporil i požiadavku HS SR na vyhlásenie autonómie Slovenska. Po odstúpení Masaryka z funkcie prezidenta sa maarskí poslanci podobne ako poslanci za HS SR, priklonili na stranu Edvarda Beneša, čím mu umožnili stať sa prezidentom.

⁹⁶ URKOVSKÁ, ref 83, s. 5-7.

s Krajinskou kresansko-socialistickou stranou.⁹⁷ Predsedom bol József Szentó Ivány a v neskorom období Andor Jaross. Opierala sa o stredné vrstvy na dedine a v poľnohospodárstve. Lenovia boli takmer výlučne maarskej národnosti. Čo sa týka náboženstva, hlásili sa ku kalvinizmu. To patrilo medzi jednu z trech plôch, ktorá ovplyvňovala spoluprácu s kresanskými socialistami. Svoj program zameriavala predovšetkým na hospodárske problémy. Dôležitú úlohu v jej politike zaujímalá otázka autonómie. Oni však autonómiu nechápali tak ako kresanskí socialisti, ale pristupovala k nej z hľadiska maarskej menšiny na Slovensku. Chceli aby sa na Slovensku utvoril taký samosprávny systém, ktorý zaručí národnú, kultúrnu a hospodársku slobodu aj neslovenským národom na Slovensku.⁹⁸ K zásadnému posunu v strane prišlo v máji 1933, kedy sa predsedom stal Andor Jaross. Ústredie strany bolo v Komárne a neskôr v Rimavskej Sobote. Tlačovým orgánom bol týždenník Barázda a neskôr denník Magyar Újság. V júni 1936 sa zlúčila s KKSS a dostala nový názov - Zjednotená kresansko-socialistická a maarská národná strana. Používal sa však aj názov Zjednotená maarská strana.⁹⁹

Po voľbách v roku 1924 vytvorila táto strana v pražskom parlamente spoločný parlamentný klub s nemeckou stranou Bund der Landwirte. O rok neskôr začal predseda strany Szentó Ivány rokovanie o vstupe strany do vlády. Počas týchto rokovaní predložil premiérovi T. Masarykovi rozsiahle memorandum, ktoré obsahovalo požiadavky strany. Jedným z hlavných bodov bola požiadavka revízie pozemkovej reformy a kolonizácie južného Slovenska. Maarská národná strana navrhovala zriadiť komisiu, ktorá by mala za úlohu kontrolovať uľahčovanú pozemkovú reformu. V tej by mali okrem predsedu T. Masarykoveho pozemkového úradu miesto aj lenovia Agrárnej strany, Bund der Landwirte a Maarskej národnej strany. Tieto rokovania však nakoniec skončili fiaskom a strana do vlády nevstúpila.¹⁰⁰

Maarsko - nemecká sociálnodemokratická strana (Magyar és Német Szociáldemokrata Párt) - bola jedinou stranou, ktorá patrila medzi poprevratové uhorské politické strany. Do nového štátu prešla bez väfnejšieho narušenia svojich organi-

⁹⁷ Pôvodný názov tejto strany bol Krajinská maarská strana maloro níkov a poľnohospodárov. Premeno-
vaná bola v máji 1920 kedy dostala názov Krajinská maarská strana maloro níkov, poľnohospodárov
a flivnostníkov. Používal sa však jej zjednodušený názov Maarská maloro nícka strana.

⁹⁸ Vzhľadom k tejto svojej politike, boli maarské strany monitorované bezpečnostnými orgánmi. Boli
považované za organizácie, ktoré predstavujú potenciálnu hrozbu pre územnú celistvosť republiky.

⁹⁹ LIPTÁK, ref 92, s. 158 a 166.

¹⁰⁰ SIMON, Attila. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám maarských politických strán
v medzivojnovom období. In Historický časopis, 57, 3, 2009.

za tých truktúr. Najmä v začiatkoch predstavovala významný politický subjekt, ktorý značne ovplyvnil život maarskej menšiny. Vo voľbách v roku 1920 strana samostatne kandidovala do poslaneckej snemovne. Získala 108 tisíc hlasov, čo vtedy predstavovalo 4 poslanecké mandáty. Ich úspech však stratil význam, keď značne sa voličov presťahovalo do KS a do iných maarských strán, napokon v roku 1926 splynula s eskoslovenskou sociálnou demokraciou. V rámci nej potom vytvorila samostatnú sekciu.

V prvej polovici 20. rokov existovali aj menej významné politické zoskupenia a to Maarská meštianska strana/ Magyar Polgári Párt) a Maarská strana práva (Magyar Jogpárt). Medzi ciele Maarskej meštianskej strany patrilo uchytie sa medzi strednými meštianskymi vrstvami. Tomuto cieľu zodpovedal aj jej program, ktorý poľadzoval riešenie problémov stredných podnikateľov a úradníctva. Táto strana však nedosiahla žiadne väčšie úspechy a pravdepodobne sa postupne vlenila do strany práva. Maarská strana práva bola oficiálne založená v Košiciach v roku 1921. Na svoju stranu si chcela získať maarskej idej sa hlásiace stredné podnikateľské vrstvy, ktoré stáli mimo konfesionálnych prúdov. Jej aktivita postupne klesala a nakoniec sa v roku 1925 vlenila do Maarskej národnej strany.¹⁰¹

Krajinská sedliacka strana (Országos Paraszt Párt) ó jej ustanovujúci zjazd sa konal 21. septembra 1924. Predsedom sa stal Vince Mikle. Predstavovala zaujímavé zoskupenie príslušníkov rôznych politických strán. Medzi inými aj sociálnej demokracie. Čo sa v konečnom dôsledku odrazilo aj na jej programe. Orientovala sa predovšetkým na agrárnu oblasť. Zanikla v apríli 1926.¹⁰²

Republikánska maarská poľnohospodárska strana (Koztársasági Magyar Foldmuves párt) ó na politickej scéne sa objavila v roku 1922. Pôvodne chcela existovať pod názvom Maarská ľudovodemokratická strana. Jej ustanovujúca schôdza sa konala až v roku 1923 aj to s podporou agrárnej strany. Vznikla s cieľom vytvoriť akúsi protiváhu maarskej ľavostrannej strane. V konečnom dôsledku sa jej to však nepodarilo. Na prvom mieste bola v jej programe predovšetkým pozemková reforma. Medzi jej predstaviteľov patrila bývalý predstaviteľ Aladár Csánky¹⁰³. V parlamentných voľbách

¹⁰¹ LIPTÁK, ref 92, s. 166 a 171.

¹⁰² ANGYAL, Béla. Érdekvédelem és önszervezés. Dunajská Streda: Lilium Aurum, 2002, s. 118.

¹⁰³ Pre toto ju ľudia často volali aj Csánkyho strana. Na organizácii tejto strany sa podieľali aj redaktori politického denníka Reggel, ktorý bol vydávaný v Nových Zámkoch. Vystupovali proti Horthyho vláde v Maarsku. Opozícia v Maarsku ich preto podporovala.

v roku 1925 síce nepostavila samostatnú kandidátku, ale podporila agrárnu stranu. S ňou sa potom v roku 1929 aj zlúčila.

Maarská robotnícka strana (Magyar Nemzeti Munkáspárt) – táto strana vznikla z iniciatívy Maarskej národnej strany. Tá sa snažila vyústiť stagnáciu vavicovom hnutí i vnútrostranícke rozpory kresianských socialistov. Jej cieľom bolo získať dominantné postavenie na maarskej menšinovej politickej scéne. Napriek podpore od Maarskej národnej strany sa však výraznejšie presadiť nevedela. Strana postupne prestávala vyvíjať aktivitu a v roku 1934 splynula do Maarskej národnej strany. Môžeme povedať, že najväčším problémom maarských strán bolo, že si nevytvorili samostatnú politickú koncepciu. Namiesto toho podľahli revizionistickému programu medzivojnového maarského štátu. Tieto strany boli podriadené Budapešti. Práve kvôli tomu sa otázky postavenia maarskej menšiny v Československu stali druhoradými a maarská menšinová politika sa sústreďovala de-fakto na prípravu územnej revízie.¹⁰⁴

3.2 Situácia v Nových Zámkoch

Národnostná problematika je v Nových Zámkoch odjakživa zložitá. Doteraz prevláda názor, že mesto bolo vždy maarské. Nové Zámky plnili od svojho založenia obrannú úlohu a boli protitureckou pevnosťou. V tom období malo okolie mesta hustejšie osídlenie ako dnes a po národnostnej stránke mali obce väčšinou maarské obyvateľstvo. V dôsledku tureckého pustošenia niektoré obce úplne zanikli. Po ústupe Turkov a po povýšení pevnosti na mesto, sem prichádzajú noví obyvatelia. Nielen Maari a Slováci ale aj iné národnosti. Národnostné zloženie Nových Zámok sa ustálilo až o niečo ko desaťročí. Ladislav Kociš vo svojom diele *Nové Zámky v minulosti a súčasnosti* spomína určitého Pavla Hamara, riaditeľa miestnej školy, ktorý hovorí: *„V 900 domoch žije asi 9000 obyvateľov, z ktorých polovica je maarská a polovica slovenská.“*¹⁰⁵

Do tohto vyrovnaného národnostného zloženia radikálne zasiahla maarská arizácia. Na maarskej politike sa v rôznych formách zúčastňovalo aj vedenie mesta. Po

¹⁰⁴ URKOVSKÁ, ref 83, s. 8.

¹⁰⁵ KOCIŠ, Ladislav. *Nové Zámky v minulosti a súčasnosti*. Bratislava: Vydavateľské stredisko Zs KNV pri Krajskom pedagogickom ústave, 1967, s.66 a 75.

vzniku SR nastal v meste značný pohyb obyvateľstva. Mnoho maarských rodín odišlo, a na ich miesto prichádzali slovenské a české rodiny. Nezanedbateľný prílev štátnych zamestnancov a odborníkov zo slovenských a českých krajov zmenili dôsledky maarizácie a pomer národností sa skoro vyrovnal.¹⁰⁶

Po vzniku Československa nastal v Nových Zámkoch značný pohyb obyvateľstva. Niekoľko sto rodín odišlo do Maarska a na ich miesto prichádzali slovenské a české rodiny. Značný prílev štátnych zamestnancov a odborníkov zo slovenských a českých krajov, ako aj návrat mnohých pomerne bohatých rodín k slovenskej národnosti zmenili národnostné zloženie v prospech slovenského obyvateľstva a krátkočasné dôsledky maarizácie sa pomerne rýchlo odstránili, lebo napr. kým roku 1910 počet maarského obyvateľstva bol 91,4 % a slovenského len 5,9 %, roku 1921 Slováci a Česi tvorili 41,3 % a Maari 49,6 % obyvateľstva. Za novej republiky národnostný vývoj pokračoval v prospech slovenskej národnosti, takže roku 1930 bolo v meste 9 561 obyvateľov slovenskej a českej národnosti a 10 193 Maarov. Dá sa predpokladať, že tento proces pokračoval, a koncom prvej SR sa počet oboch národností opäť vyrovnal. Podľa maarského sčítania číselom koncom roku 1938 bolo v meste 19 386 Maarov a 2 088 Slovákov. Týmto údajom však nemožno celkom veriť, lebo niektorí sčítací komisári snáď sa vykážom viac občanov maarskej národnosti, prípadne niektorí Slováci sa hlásili k maarskej národnosti z existenčných dôvodov.¹⁰⁷

Po skončení vojny nebola politická situácia pre mnohých obyvateľov jasná. Mnohí nechápali a pridŕžali sa ešte stále starých pomerov. Nová vláda nemala hneď k dispozícii dostatok vojenských síl a svoju právomoc rozširovala len postupne. Ufľ za zriadenie Nové Zámky spolupracovali s Národnou radou, ktorá bola vytvorená v Budapešti. V meste boli vyvolávané nepokoje.¹⁰⁸ Na začiatku roka 1919 sa stali Nové Zámky strediskom veľkej demonštrácie proti SR. Zišlo sa tu mnoho príslušníkov maarskej menšiny z Nitrianskej, Bratislavskej, Komáranskej ale dokonca aj z Ostrihomskej flupy. Tomuto zhromaždeniu predsedal novozámocký meštianista Gabriel Steiner. V rezolúcii z tohto zhromaždenia sa píše, že Maari chcú žiť v Maarsku

¹⁰⁶ KO ITM Ladislav. K problematike slovensko maarských národnostných vzťahov v dejinách Nových Zámkov.

Dostupné na internete http://watson.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=704:phdr-ladislav-k-o-i-csc-k-problematike-slovensko-maarskych-narodnostnych-vzťahov-v-dejinach-novych-zamkov-1971&catid=38:default&Itemid=58

¹⁰⁷ KO IS, ref 106.

¹⁰⁸ Štátny archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Magistrát mesta, k. 36, j. 348/1918.

a keď rozhodnutie Dohody porušilo ich právo na sebaobranu, nakoľko československé vojská obsadzovali aj Maďarskú obývanú oblasť.¹⁰⁹

Mnohí občania sa pozerali s dosť veľkými obavami do budúcnosti. Preto nebolo nič výnimočné nakoľko nová republika ešte nebola natoľko skonsolidovaná aby im mohla poskytnúť isté záruky. To bolo aj príčinou ťažkej železniárskej katastrofy, ktorá sa začala 3. februára 1920. Na znamenie vypuknutia ťažkej železnice boli zastavené hodiny na kostolnej veži. Tento ťažký oskoro zachvátil veľkosť Slovenska, čo malo za následok ochromenie vlakovej dopravy. Po 9. máji sa pri inštalácii vlády a hlavného kapitána sa začalo hnutie za opätovné nastúpenie do práce. Mnoho zo železniárov však bolo prepustených a spolu s rodinami sa presťahovali do Maďarska.¹¹⁰

Predstavitelia maďarskej menšiny v tom období nevideli československo vôbec ako štát, ktorý sa riadil demokratickými zásadami. Najviac nesúhlasu vyvolala pozemková reforma. Keďže po vyhlásení novej republiky silneli hlasy jej občanov po zmene ich životných podmienok, jednou z hlavných požiadaviek bola úprava vlastníctva nehnuteľného majetku, nakoľko po hospodárskej pôde bola dovedy sústredená len v rukách malej skupiny osôb. Títo veľkostatkári boli okrem toho ešte stále lojalní k už neexistujúcemu Rakúsko-Uhorsku, čo sa samozrejme netýkalo ani Slovákom nepáči. V období pred vznikom československa sa touto požiadavkou zaoberal Národný výbor. Zmeny v oblasti súkromného majetku sa mali udiť jedine na základe legislatívnych noriem. Tieto normy sa zvyknú spoločne označovať ako pozemková reforma.¹¹¹

Keďže veľkostatkári boli veľkou maďarskou menšinou, samozrejme, keďže to brali ako krivdu. Vedľa hospodárskeho hľadiska to brali aj ako určitý útok proti nim. Ako sa neskôr vyjadril predseda Pozemkového úradu, ak chcelo československo zabezpečiť súfňnú hranicu Slovenska, bolo potrebné pôdu prerozdeliť do rúk lojalného slovenského obyvateľstva. Počas tejto reformy bolo prerozdelených zhruba 300 tisíc ha pôdy. Počas parcelácie pôdy však zhruba len 20% celkovej pôdy dostali Maďari žijúci v tejto oblasti, ostatnú pôdu dostali Slováci a Česi. Okrem toho mala vláda v pláne vytvoriť takú akási kolóniu slovenských dedín a miest, ktoré by určitou formou narušili rovnomerne rozptýlené maďarské obyvateľstvo. Kolonisti, ktorí sem prichádzali veľkou časťou z Moravy a severného Slovenska potom v prvých rokoch získavali rôzne úľavy, či už získanie

¹⁰⁹ Érsekújvár és vidéke, 1919, ro. 39, .1, s.4.

¹¹⁰ Érsekújvár és vidéke, 1919, ro. 39, .18, s.3, Érsekújvár és vidéke, 1926, ro. 45, .10, s.4.

¹¹¹ HREHOR, Henrich. Úprava pozemkového vlastníctva v rokoch 1918 a 1919 v československu. Dostupné na internete <http://www.saske.sk/cas/archiv/2-2007/hrehor.html>

výhodného úveru, nové školy, kostoly, čo sa samozrejme Maďarom nie príliš páčilo. V tejto reforme videlo české aj slovenské obyvateľstvo možnosť, ako si zlepšiť svoje ekonomické postavenie a taktiež ako si pozdvihnúť svoju životnú úroveň. Prvé obmedzenia, ktoré boli prijaté v súvislosti s nakladaním pozemkového vlastníctva boli naznačené v zákone o obstaraní veľkostatkov (zákon č. 32/1918 Zb.z. a n.) a v zákone o mimoriadnych opatreniach na Slovensku (zákon č. 64/1918 Zb.z. a n.). Tieto zákony prikazovali akúkoľvek zmenu vlastníctva pôdy, či už prostredníctvom prenájmu alebo predaja, nahlásiť príslušným úradom. Týmto krokom bolo vetykým veľkostatkárom jasne dané najavo, že vo nej manipulácie s pozemkami je koniec. Bol zavedený proces schvaľovania úprav. Tieto zákony však nijak bližšie nešpecifikovali v akom smere majú úpravy smerovať jednotlivé procesy. Prvým špecifickým zákonom bol zákon o zabraní veľkého pozemkového vlastníctva zo 16. apríla 1919, ktorý dostal pomenovanie záborový zákon. Táto právna norma sa stala ideovým základom celej pozemkovej reformy. Národné zhromaždenie nariadilo prostredníctvom tohto zákona úpravu pozemkového vlastníctva na území Československa v prospech úpravy, a to prostredníctvom záboru. Bola určená výmera pôdy, ktorá podliehala záboru. Pre poľnohospodársku pôdu (poľia, lúky, záhrady, vinice a chmeľnice) to bolo 150 ha, alebo 250 ha vetykej pôdy. Pôda sa mala prerazdeľovať postupne. Tento spôsob však bolo možné nazvať vyvlastnením, či zozbúraním. Záborom prešla pôda do rúk úpravy spolu so živým aj mŕtvym inventárom, ktorý až dovtedy slúžil na riadenie hospodárstva príslušného veľkostatku.¹¹²

Pôda, ktorá podliehala záboru mala byť vyznačená v pozemkovej knihe a za zabraný majetok mali pôvodní majitelia dostať náhradu. Táto úprava smerovala k vytvoreniu samostatných a sebestačných poľnohospodárskych jednotiek. Toto hospodárstvo malo potom uľaviť hospodára a členov jeho rodiny. Pôda mala byť pridelená novým vlastníkom buď vo forme nájmu, alebo predaja. Cena, ktorú mal nový vlastník zaplatiť za pozemok, sa určovala na základe cien z roku 1913. Okrem splnenia podmienky dlhodobého prenájmu, sa sledovala aj celková výmera pôdy budúceho vlastníka.¹¹³

Ako bolo už spomenuté, záborový zákon postihoval najmä vlastníkov veľkostatkov. Tento spôsob obrábania pôdy bol dedičstvom Rakúska a Uhorska. Vyšiel z princípu akumulácie vlastníctva nehnuteľnosti v rukách jednotlivca. Tá istá osoba stokrát vlastnila pôdu v rôznych úpravách úpravy. Tento spôsob obrábania pôdy

¹¹² HREHOR, ref. 111.

¹¹³ HREHOR, ref. 111.

bol založený na existencii menších majerov, ktoré podliehali centrálnej správe v sídle ve kostatku.¹¹⁴

Na území Slovenska sa kolonizačné územie nachádzalo najmä v južnej oblasti. Tvorili ho predovšetkým tieto okresy: Ľamorín, Dunajská Streda, Parkáň, Feliezovce, Lučenec, Nitra, Vráble, Stará Ľala, Komárno, Galanta, Ľáča a nad Váhom, Nové Zámky, Feledince a Veľké Kapušany. Južné Slovensko v medzivojnovom Československu, bolo v dôsledku stanovenia hraníc obývané vo väčšine maďarským obyvateľstvom. To však bolo v prvých rokoch existencie republiky vnímané ako nepriateľsky naladené voči novovzniknutému štátu. Tento región bol považovaný za možný zdroj napätia a konfliktov. Nástrojom realizácie sociálno-ekonomických a politických zámerov bolo zakladanie nových sídelných jednotiek a kolónií.¹¹⁵

Maďarskú menšinu u nás tendencie ovplyvňovala revizionistická propaganda, ktorá sa snažila o obnovenie hraníc Veľkého Maďarska. Odvádzala pozornosť od sociálnych pomerov v Maďarsku a hlásala, že príčinou biedy je malé Maďarsko. Heslo šokypotené Maďarsko nie je krajina, celé Maďarsko je raj, čo sa stalo modlitbou fľiakov na veľkonočných v Maďarsku pod vplyvom revizionistickej propagandy v deň maďarského veľkonočného sviatku, (15.marec) a na Ľefana (20.august) maďarskí veriaci spievali káfdoro ne v novozámockých kostoloch maďarskú hymnu.¹¹⁶ Takéto akcie boli samozrejme Československým úradom dosť nepríjemné. Najmä čo sa týka sviätého sviatku sv.Ľefana. Apoštolská administratúra v Trnave vydala nariadenie v ktorom píše, že v nedeľu pred týmto sviatkom, nech je veriacim vyhlásené, že tento sviatok nie je cirkevne stanoveným sviatkom, v deň sviatku nie je dovolené maďarským veriacim káze a uľvonkoncom nie maďarskú. alej sa píše *šV takých kostoloch, ktoré v deň Sv.Ľefana oslavujú patrona nech je výnimka. V týchto spievaná omša môže sa odbavovať v hodine, v ktorej je svätá omša slúžená vo veľkých dňoch; káze však nech není vydržiavaná v tento deň, ale verejná slávnosť nech je odložená na najbližšiu nedeľu. V čítaní breviára není žiadna zmena, k tomu je oprávnená jedine svätá stolica.*¹¹⁷ Proti duchovným, ktorí by toto nariadenie nerepektovali, bolo možné špoda obľalobný spis a návrh na zavedenie

¹¹⁴ MARTULIAK, Pavol. Pozemková reforma v politike dominantných politických strán na Slovensku v období 1. SR (s veľkým v 20.rokoch). In ĽUCHOVÁ Xénia (ed.). Ľudáci a komunisti. Súperi? Spojenci? Protivníci? Prešov : Universum, 2006, s.61 a 65.

¹¹⁵ HREHOR, Henrich. Vplyv prvej Československej pozemkovej reformy na národnostné zloženie obcí južného Slovenska. Dostupné na internete <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/02-hrehor.html>

¹¹⁶ KOŠTĽref. 106

¹¹⁷ Ľátny archív v Nitre, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k. 42, j 15104/1930.

*disciplinárneho pokračovania.*¹¹⁸

Maarskí veriaci v kostoloch však toto nariadenie nie vždy rešpektovali a preto boli častokrát zasielané hlásenia na flupný úrad. V hlásení zo dňa 29.8.1921 novozámocký policajný inšpektor píše: *šDolupodpísaný policajný inšpektor hlásim, že dňa 20. augusta t.r. v tunajšom farskom kostole po odbavení po 8 hodinovej sv. omši pri odstupeň k oltáru od Oltára a organistu Jána Dubrovaiho obecnstvo začalo spievať maarskú hymnu Isten áld meg a magyart. Povel k tomu vyšiel od Dr. Hango-Štefana a jeho brata Aladára Hango-a. Po odspievaní vyšiel von, kde sa rozchodil domov. Nové Zámky dňa 19.VIII 1921.*¹¹⁹

Podobná situácia sa odohrala aj v auguste 1930, kedy však ušlo spievanie maarskej hymny malo aj vážnejšie následky, ako len hlásenie na flupný úrad. *šOznamujem, že dňa Sv. Štefana v oboch r.kat.kostoloch slúfené boli večné sväté omše. Obecnstvo sa týchto omšou zastihlo ako iný sviatočný deň. Po omši v r.kat.farskom kostole spievaná bola maarská hymna dosiaľ tromi zistenými osobami, Andrej Kádek, obyvateľ Starej Vele, Maria Szórádová rod. Nagyová, obyvateľka v Nových Zámkoch a Margita Klimová rod. Czingelová obyvateľka v Nových Zámkoch. O prípade podalo trestné oznámenie Veliteľstvo etnickej stanice v Nových Zámkoch pod číslom: 5431/1930. Trestné oznámenie bolo tiež vášmu úradu dodané. Duchovní zvlášť inosti pri tomto sviatku neprejavili.*¹²⁰

V dvadsiatych rokoch sa revizionizmu začali aj pod plátkom viery. Spojenie pred svätodennými sviatkami usporadúvali v Nových Zámkoch tzv. prosebné procesie za šoslobodenie Maarskoho spod škoslovenska. Určité vytriezvenie spôsobil na krajinškom zjazde sociálnodemokratickej strany v Nových Zámkoch, prejav maarského delegáta dr. Imricha Györkyho, ktorý povedal, že v politickom a spoločenskom živote Maarska panujú stredoveké pomery a maarským sociálnym demokratom radil, aby sa nepozerali jedným okom na Budapešť ale oboma na Prahu.¹²¹

Mesto bolo v týchto časoch dôležitým centrom revolučného robotníckeho hnutia. Ich aktivita ešte vzrástla po 14. máji 1921, kedy sa v Nových Zámkoch uskutočnil ustanovujúci zjazd KS. Čo sa týka tohto zjazdu, medzi zakladajúcimi členmi boli aj členovia maarskej menšiny. Nové Zámky sa stali sídlom oblastného

¹¹⁸ Flupný archív v Nitre, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k. 42, č. 15104/1930.

¹¹⁹ Flupný archív v Nitre, f. Nitrianska flupa, k. 39, j. č. 6359/1921.

¹²⁰ Flupný archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k. 42, č. 130/1930

¹²¹ KO I. M. ref 105, s. 80 a 82.

výboru KSĽ, novozámocký volebný kraj patril po tom hlasov odovzdaných KSĽ medzi najvýznamnejšie na Slovensku i v republike.¹²²

aj o významnou akciou medzinárodného charakteru, ktorá však zasiahla do života Nových Zámkov, bola u nás spomínaná Rothermerova akcia v roku 1927. Hne po zahájení tejto akcie sa na lordovu stranu postavili niektorí predstavitelia maarských menšinových strán. Oficiálne vládne orgány a ani tlač sa však k tejto otázke nevyjdarovali. V južných oblastiach Slovenska, a to konkrétne aj v Nových Zámkoch, bola situácia iná. Za ňu sa tu objavovali revizionistické plagáty a letáky, ktoré tvrdili, že táto akcia súvisí so zmenou britskej zahraničnej politiky, z čoho vyplýva zmena v stredoeurópskom priestore. Vplyvom týchto nesprávnych informácií začali obyvatelia odhlasovať svoje deti so slovenským jazykom slovenským, dokonca niektorí prestali platiť aj dane. Čo sa týka Nových Zámkov tu táto akcia zo strany maarskej menšiny, a takú odozvu nemala. Je pravda, že starosta Dr. Ján Holota hovoril na mestskom zasadnutí o utláčaní maarskej menšiny, obyvatelia sa však k celej tejto akcii správali zdrfľanlivo.¹²³ Ako odpoveď na túto akciu však Slovenská liga zorganizovala v meste protest, ktorý odsúdil šrevizionistické útoky proti celistvosti republiky.¹²⁴

Na konci 20. rokov bolo zrejmé, že napriek tomu, že v Československu fungujú politické strany, ktoré zastupujú maarskú menšinu, že má spolky, školy aj kultúrne ustanovizne, napriek tomu nastal jej značný pokles. Podľa sčítania obyvateľstva z roku 1921 bolo na území novej republiky 650 tisíc Maarov, o necelých 10 rokov neskôr ich bolo už len 592 tisíc.¹²⁵

Rok 1933 je významným rokom, čo sa týka svetových dejín. Ako je všeobecne známe v tomto roku sa dostal v Nemecku k moci Adolf Hitler. Čo to však znamenalo pre ostatné krajiny? Najmä pre Československo to bola obrovská blížiac sa hrozba. Po

¹²² MESZÁROV, Ján a kol. Okres Nové Zámky o histórii a rozvoj. Nitra : Nitrianske tlačiarene, n.p, 1985, s.29 a 34.

¹²³ Slovenský juh, 1927, ro. 1, .51, s. 3.

¹²⁴ Slovenský juh, 1927, ro. 1, .51, s.3.

¹²⁵ Obyvatelia s maarskou národnosťou bolo v roku 1919 sústredené prevážne pozdĺž južnej slovensko - maarskej hranice. Tam vytváralo prakticky kompaktné územie. Najvýraznejší podiel malo na juhozápadnom Slovensku. Osoby s maarskou materinskou rečou žili prevážne na území Komáranskej flupy, Podľa územného členenia z roku 1919. v tomto období sa na spomínanom území nachádzalo takmer 96,5% osôb s maarským materinským jazykom. Obyvatelia maarskej národnostnej menšiny malo prevahu v Nových Zámkoch, kde tvorilo väčšinu so 62%. Pri sčítaní z roku 1921 to bolo však už len okolo 50%.

TIŠLIAR, Pavol. Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Bratislava : STATIS, 2007, s.81 a 82.

zna ne agresívnej zahrani nej politike Hitlera, sa eskoslovensko sústredilo najmä na posilnenie obranyschopnosti krajiny. V tomto období v–ak narastajú (pravdepodobne v dôsledku medzinárodnej situácie) revizionistické snahy ma arskej men–iny. Výrazne sa zvý–ila cenzúra straníckych periodík a to nielen opozi ných politických subjektov, ale v rovnakej miere aj politických strán, ktoré zastupovali národnostné men–iny. Zvy–ovala sa kontrola verejných politických aktivít. Krajinský úrad vyfadoval poskytnutie informácií o v–etkých chystaných verejných zhromaŕdeniach, pokia mali by zvlá– významné na jednej strane obsahom a na druhej rozsahom. alej sa poŕadovalo aby bol celý priebeh akcií pod ve mi podrobným doh adom. Z kaŕdého zhromaŕdenia sa museli podáva správy, ktoré museli nanajvý– podrobne dokumentova celý priebeh akcie.¹²⁶ Preto ke Ma arská národná strana oznámila, ŕe sa chystá uskuto ni verejnú zhromaŕdenie v meste, úrady tomu venovali náŕffitú pozornos , nako ko bola známa svojimi revizionistickými snahami a názormi.

10.júna 1933 sa konalo v Nových Zámkoch verejnú zhromaŕdenie Ma arskej národnej strany. Ako sa pí–e v správe z tohto zhromaŕdenia, povolil ho Okresný úrad v Nových Zámkoch, výmerom z 10.júna 1933. Úrad mal na zhromaŕdení zastupova notársky adjunkt Ján Jankejch. Ako pí–e Jankejch, u dia sa za ali zhromaŕ ova zhruba od 13.hodiny a zi–lo sa ich tam zhruba 500. Ján Holota, starosta mesta, sa ako prvý ujal slova a pozdravil prítomných. Po jeho príhovore nasleduje re Andreja Jarossa :*odznelo isté ŕelanie z ma arských strán, aby ma arská mládeŕ nie len pri svojom povolani bola ú astná ma arskej práce, ale aby ma arská mládeŕ pojatá bola k ú asti osudu verejného ŕivota tieŕ. Strana slúŕila príkladom tomu, ŕe ke treba, musí sa by smelým Ma arom. Táto garda smelých Ma arov v roku 1920 pretvorila sa v mohutnú ma arskú národnú stranu. Bolo to potrebné , aby ma arská men–ina ah–ie sná–ala tých mnoho útokov. Zárove zrodila sa garda mlad–ích a vyvi oval sa medzi nimi triedny boj; táto mlad–ia garda nazna ovala zna nú autoritu ma arského robotníctva. Toto robotníctvo sa prebudilo a práve teraz preŕívame tú dobu, ke nabýva pevného sebavedomia....õ*¹²⁷ alej vo svojej re i kritizoval aj pozemkovú reformu, ktorá pod a jeho slov *ŕpo–liapala Slovensko, najmä na jeho krajochõ*. Pretoŕe ma arským po nohospodárom a ve kostatkárom bola zabratá pôda a bola prerozdelená ŕ echoslovákomõ, ktorí

¹²⁶BYSTRICKÝ, Valerián. K niektorým politicko ó spoŕenským otázkam vývoja Slovenska v rokoch 1935 ó 1938. In Forum Historiae , 2010, ro . 4, . 1, s. 6 ó 8.

Dostupné na internete http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2010/texty_1_2010/bystricky.pdf

¹²⁷ Tŕátny archív Nitra, pobo ka Nové Zámky, f.Notársky úrad, k. 54, .j. 8933/1933.

si v maarskom pomedzí zakladali kolónie. A ak by toho nebolo dosť, táť im šdoprial lacné osiváõ a staval im koly a kostoly, čo pre maarskú menšinu nikdy neurobil. Onedlho prešiel na veľmi citlivú tému, ktorá sa týkala udalostí z 11. júna toho istého roka. Ide o demonštrácie, ktoré boli namierené proti revízií a ktoré organizovala Slovenská Liga. *šPrúd hlučných demonštrácií sa pohýbal proti revízií, slovenské a české obyvateľstvo pochodovalo dňa 11. júna 1933 do Nových Zámok a mohutne demonštrovalo proti revízií. Organizovala to Slovenská Liga pomocou iných československých spolkov, úradov a pomocou vládeverných exponentov, zbytkových statkárov a statkárov, ktorí držia v hrsti osud tiefl neslovenských maarských robotníkov. Je to nemiestna taktika so strany našej vlády, keďže spokojné tunajšie maarské obyvateľstvo má byť spojku stvorenia dobrého pomeru k Maarsku, v Maarsku bydliačim.*¹²⁸ Po skončení zhromaždenia sa vydal asi 500 lenný sprievod demonštrovať mestom, za čo boli organizátori odsúdení na 14 denné väzenie.

Čo sa týka obdobia po tomto vystúpení, Nové Zámky sa v nasledujúcom období zamerali okrem boja za revíziu aj za boj proti fašizmu. V tomto období sa však aktivovala aj KSČ, ktorá, v podstate prevzala vedenie v uskutočňovaní rôznych akcií a protestov. Ukazujú to aj voľby do mestského zastupiteľstva z roku 1935, kedy Komunistická strana získala až 4 miesta.¹²⁹ V tomto období sa však uľahčilo medzinárodná situácia čo malo za následok zoslabenie obranných opatrení. Uľahčilo v roku 1935 bolo vydané nariadenie, ktoré zakazovalo akúkoľvek účasť mládeže na zhromaždeniach, sprievodoch či uľahčilo na verejnosti, alebo v hocikákom uzavretých priestoroch. Po anexe Rakúska sa napätie v krajine ešte viac zvýšilo, čím sa zosilnila kontrola a sledovanie zahraničných návštevníkov. Dá sa povedať, že v Nových Zámokoch boli prakticky na dennom poriadku hlásenia o osobách, ktoré prišli z Maarska (na tomto území to bolo z pochopiteľných dôvodov najmä Maarsko), alebo o osobách, ktoré sa tam chystajú. Všetky museli prejsť akousi policajnou previerkou, ktorou sa zisťovalo, či nie sú špiónmi. Toto nervózne prostredie sa samozrejme prejavilo aj na správaní sa obyvateľstva, nakoľko vzrástli rôzne udania s rôznymi politickými a konšpiračnými teóriami.¹³⁰

¹²⁸ Notársky archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k.54, č.j. 8933/1933

¹²⁹ Slovenský juh, 1933, ro. 7, č. 11, s.2.

¹³⁰ BYSTRICÝ, ref. 126, s. 9.

4. TMkolstvo

š V m stech a okresích, v nichž jest usedlý zna ný zlomek státních ob an eskoslovenských jiného jazyka nejl eskoslovenského, zaru uje se d tem t chto eskoslovenských ob an ve ve ejném vyu ování v mezích v-eobecné úpravy vyu ovací p im ená p ílefitost, by se jim dostalo vyu ování v jejich vlastní e i, p i emfl vyu ování eskoslovenské e i m fl býti stanoveno povinným.õ¹³¹

Po vzniku eskoslovenska sa najdôležitejšou úlohou, o sa týka -kolstva, stalo poslovenovanie v-etkých typov -kôl. o bolo samozrejme logickým krokom. Pre maarskú menšinu v-ak ufl tento krok nebol afl takým príjemným, nako ko, môžeme poveda , fl sie maarských -kôl zmenil na slovenské z jedného d a na druhý. Tieto kroky mali preto svoje pozitívne stránky, kam patrila hlavne celková modernizácia -kolskej infra-štruktúry, celková demokratizácia vyu ovacieho procesu, na druhej strane tu v-ak boli aj negatívne kroky, hlavne o sa týkalo maarských -kôl. Ako napr. chýbajúci počet maarských u íte ov, z ktorých sa mnohí ods ahovali do Maarska, chýbajúce maarské vysoké -koly, at . Taktiefl aj riaditelia stredných -kôl boli vä -inou Slováci, rovnako ako aj zhruba 1/3 stredo-kolských u íte ov. Maarská menšina nebola spokojná ani s opatrením, ktoré úplne vylú ilo akékoľvek náznaky osláv maarských sviatkov.¹³²

Kostrou celého -kolského systému sú základné -koly, resp. v tomto prípade udové -koly. O ne sa potom opierajú stredné a vysoké -koly. Oporu celého maarského národného -kolstva tvorila široká sie udových -kôl. Po vzniku eskoslovenska a následnom poslovenovaní -kôl sa táto sie zna ne zmenila. V tomto období ostali na

¹³¹Parlament poslanecké snemovny eskej republiky

Dostupné na internete http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

¹³²SIMON ATTILA. Egy rövid esztend krónikája. A Szlovákiai Magyarok 1938. Törvény : Fórum kissbeségkutató intézet, 2010, s. 46 ó 47.

Slovensku a v Podkarpatskej Rusi na alej v platnosti uhorské –kolské zákony z rokov 1868 a 1891(ostali v platnosti bez vä –ích zmien prakticky aľ do roku 1938). Pod a týchto zákonov trvala povinná –kolská dochádzka od 6 do 12 roku. Ten kto vychodil udovú –kolu len v –iestich –kolských rokoch, bez toho aby sa alej vzdelával na vy– –ích –kolách, bol povinný nav–tevova tzv.opakovaciu –kolu a to aľ do úplného dokon– enia 15 roku. Sem chodili fiaci spravidla raz týfdenne. Naopak v eských zemiach platila 8-ro ná –kolská dochádzka. Túto situáciu v–ak rie–il aľ zákon z 13.júla 1922, .226, nazývaný aj tzv. Malý –kolský zákon. Týkal sa udových a me–tianskych –kôl. Ustanovil nasledovné ó pre –tátne, obecné, cirkevné a súkromné udové a me–tianske –koly nariadil povinnú osemro nú –kolskú dochádzku, od 6 do 14 roku. Nariadil povin– né predmety, medzi ktoré patrilo nábofenstvo, ítanie a písanie, matematiku, prírodopis, at . Prechod povinnej –kolskej dochádzky zo 6 na 8 rokov sa dial pomaly a v praxi bol úplne zavedený aľ v –kolskom roku 1927/1928.¹³³

Právny poriadok eskoslovenskej republiky uľ od za iatku zachovával zdanie, fľe urobil v–etko pre to aby zachoval moľnos národného vzdelávania sa pre národnost– né men–iny. Prvým zákonom bol zákon .189/1919, ktorý naria oval aby v mestách, obciach, kde je minimálne 40 –kolopovinných detí národnostnej men–iny, je povinné zabezpe í im vyu ovanie v ich materinskom jazyku. V mieste kde po et –kolopovin– ných detí , ktoré nav–tevovali udovú –kolu, dosiahol po et 400, mohla by zriadená aj me–tianska –kola. Tento zákon v–ak mal jednu men–iu chybi ku krásy ó na území iech, Moravy a Sliezska síce vstúpil do platnosti 15.apríla 1919, av–ak na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi tomu tak nebolo. K tomu aby získal platnos aj na týchto úze– miach by museli by prijaté osobitné predpisy, ktoré by to naria ovali. Také predpisy v–ak nikdy prijaté neboli. Ak sa na to teda pozeráme z poh adu ma arských –kôl, tento zákon ostal len v rovine právnej moľnosti.¹³⁴ Na území Slovenska totiž nikdy nenado– budol platnos .¹³⁵

¹³³POPÉLY, Gyula. Magyar népiskolai oktatás Csehszlovákiában (1918 ó 1938).

Dostupné na internete http://www.adatbank.transindex.ro/regio/html/alcim_pdf66.pdf

¹³⁴ O zru–ení alebo zachovaní rozhodoval, pod a vlastného uváfenia, Referát –kolstva a národnej osvety Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. medzi jeho kompetencie patrila správa udových a stredných –kôl na Slovensku. Plnil tieľ niektoré administratívne a personálne úlohy Ministrestva –kol– stva a národnej osvety. Jeho rozhodnutia boli kone né a s aľnosťami proti nim bolo moľné predklada len Najvy–iemu správne mu súdu. Mal pretvára poma ar ené –koly v slovenských obciach,, postupne zavá– dza sloven inu ako vyu ovací jazyk, odstra ova negramotnos ...

¹³⁵ BÉLA, László. Ma arské národnostné –kolstvo. In FAZEKAS, József ó HUN ÍK, Péter (ed.). Ma ari na Slovensku (1984 ó 2004). Súhrnná správa. Od zmeny refimu po vstup do Európskej únie. S.199 ó 200. Dostupné na internete http://www.foruminst.sk/publ/magy/5/magyszlovban_5_bela-laszlo.pdf

Zo 727 ma arských udových kôl na Slovensku bolo len 75 tálnych, 32 obecných a 4 boli súkromné. Ostatných 616 kôl patrilo cirkvám. Z 18 me-tianskych kôl s vyu ova-cím jazykom ma arským boli 2 tátne, 4 obecné a 12 bolo cirkevných. Zo 4 gymnázií s vyu ovacím jazykom ma arským boli 2 cirkevné, 1 tátne a 1 obecné. Z al-ích 9 gymnázií s ma arským oddelením bolo 7 tálnych a 2 boli cirkevné. Ttyri ma arské gymnáziá a reálne gymnáziá boli nasledovné: Benediktínske katolícke gymnázium v Komárne, Obecné katolícke gymnázium v Nových Zámkoch, eskoslovenské tátne gymnázium s vyu ovacím jazykom ma arským v Táhách a Zjednotené protestantské reálne gymnázium v Rimavskej Sobote. Do roku 1921 ostala len jedna pedagogická kôla s vyu ovacím jazykom ma arským, a to Rímskokatolícka pedagogická kôla rádu sv. Ur-ule pre udové a me-tianske koly v Bratislave. Okrem toho boli e-te ma arské triedy v 4 odborných kôlach, v 2 obchodných kôlach (Bratislava, Ko-ice), na 1 priemyselnej kôle (Ko-ice) a na 1 po nohospodárskom u ili-ti (Komárno). Do roku 1918 na území dne-ného Slovenska fungovalo pod a vtedaj-ieho po atia 6 vy-ích kolských in-titúcií s vyu ovacím jazykom ma arským: 4 Uhorská krá ovská vysoká kôla baníc-ka a lesnícka v Banskej Távnicí (Selmecebányai Magyar Királyi Bányászati és Erdésze-ti F iskola), Evanjelické kolégium (Teologická fakulta, Právnická fakulta) v Pre-ove (Eperjesi Evangelikus Kollégium Teológiai Kar, Jogtudományi Kar), V-eobecná evan-jelická teologická akadémia v Bratislave (Egyetemes Evangelikus Teológiai Akadémia), Uhorská krá ovská Alfbetínska univerzita v Bratislave (Pozsonyi Magyar Királyi Er-zsébet Tudományegyetem), Ttátna hospodárska akadémia v Ko-iciach (Kassai Állami Gazdasági Akadémia) a Ttátna právnická akadémia v Ko-iciach (Kassai Állami Jogaka-démia). Do roku 1921 úrady v-etky tieto koly bu zru-ili alebo ich vyu ovací jazyk zmenili na slovenský.¹³⁶

o sa týka ma arských kôl, po roku 1921, zostala fungova v Bratislave Rímskokato-lícka pedagogická kôla rádu sv. Ur-ule pre udové a me-tianske koly. Táto kôla pri-jímala ro ne približne 40 nových tudentov.

V roku 1927 bola otvorená aj táttna pedagogická kôla, ktorá prijímala ro ne tiefl 40 tudentov. 20 chlapcov a 20 diev at. Do roku 1933 v-ak neboli tieto triedy otvárané s príli-nou presnou, nako ko mnohokrát sa stalo, fle prvý ro ník sa otváral len kaflký druhý rok. Okrem týchto dvoch in-titúcií sa na získanie štítuluõ u ite a dali vyuffi aj

¹³⁶ SIMON, ref. 132, s. 40 ó 42.

rôzne kurzy. ¹³⁷ Po et fliakov, ktorí sa ho mohli zú astni bol v-ak tiefl obmedzený na 40. ¹³⁸

V eskoslovensku existovala len jediná in-titúcia vysoko-kolského charakteru s vy- u ovacím jazykom ma arským, a to roku 1925 zriadená kalvínska teológia v Lu enci. ¹³⁹ Táto -kola bola uznávaná šde facto ò ale šde jure ò ¹⁴⁰ ufl uznávaná nebola. Po zru-ení ma arských vysoko-kolských in-titúcií sa ma arskí vysoko-koláci hlásili vä -inou na nemecké univerzity v Prahe a v Brne. ¹⁴¹

S týmto problémom vystúpil na schôdzi poslaneckej snemovne 2.júna 1937 aj Andor Jaross : *šVzh adom na návrh, predlofený poslaneckej snemovni o zriadení ko-ic-kej techniky ocíta sa ma arská národná men-ina v aflkej situácii. V aflkej situácii pre- to, lebo Ma ari nielen, fle univerzity nemajú, ale nemajú ani vysokej -koly.õ* ¹⁴² Vo svo- jom prejave alej kritizuje -kolskú politiku eskoslovenska, ktorá pod a neho po roku 1918 uskuto uje šodnárod ovacie snahy ò, a znemofl uje aby šMa ari mohli svoje -koly skuto ne poklada za svoje ò. Potrebu univerzity odôvod oval tým, fle v -kolskom roku 1934/35 -tudovalo na eskoslovenských univerzitách vy-e 1000 univerzitných -tudentov ma arskej národnosti. Ma arskí u itelia, ktorí filia u ili na Slovensku sa zdruflilo do Asociácie ma arských u ite ov (Szlovákiai Általános Magyar Tanítóegye- sulet). Vydávali svoj vlastný denník ó Magyar Tanügy. ¹⁴³

4.1 Ma arské -kolstvo v Nových Zámkoch

¹³⁷ Po ukon ení -koly a týchto kurzov, absolventi nedostávali hne diplom ale len maturitné vysved enie. Diplom mohli dosta afl po skú-kach spôsobilosti, ktoré mohli robi po dvojro nej praxi. V porovnaní so systémom, ktorý fungoval po as Rakúsko ó Uhorska, kde títo absolventi dostávali diplom ufl po skon ení -tvrtého ro níka -túdia.

¹³⁸ BORSODY, ref. 48 ,s.108

¹³⁹ BÉLA, ref. 135, s.200.

¹⁴⁰ V praxi to znamenalo to ko, fle rodi ia týchto -tudentov, po as -túdia svojich detí nemohli pobera fliadne, v dne-nom ponímaní, prídavky na die a.

¹⁴¹ BORSODY, ref. 48,s.105.

¹⁴² Spole ná esko ó slovenská digitální parlamentní knihovna NS R S 1935-1938Poslanecká sn movna ó stenoprotokoly, 101. sch ze ,Pátek 4. ervna 1937.

Dostupné na internete <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/101schuz/s101005.htm>

¹⁴³ Spole ná esko ó slovenská digitální parlamentní knihovna NS R S 1935-1938Poslanecká sn movna ó stenoprotokoly, 101. sch ze ,Pátek 4. ervna 1937.

Dostupné na internete <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/101schuz/s101005.htm>

Nové Zámky majú pestré a pohnuté dejiny. S históriou mesta sú spojené aj dejiny novozámockého gymnázia. Prvá polovica 19.storočia znamená rozmach miestneho školstva. V roku 1829 bol na podnet zámožného obchodníka Michala Flengera založený Flengerov ústav. Od roku 1840 pôsobil v Nových Zámkoch Vzdelávací ústav pre učiteľov elementárnych škôl. V 30. rokoch 19.storočia sa pod vedením učiteľa a J. Zibrinyho uznieslo mestianstvo, ktoré na svoje náklady otvorilo v Nových Zámkoch nímie gymnázium. Mesto niekoľkokrát požiadalo kráľov a Ferdinanda o povolenie otvoriť v meste školu. Avšak všetky tri pokusy skončili neúspechom. Až v roku 1840 sa im to podarilo, kedy na nahliadanie vyslancov Nitrianskej filipíny, bratislavský snem predložil kráľovi ich požiadavku. Kráľ povoluje otvoriť štvortriedne nímie gymnázium. Mesto sa zaviazalo znášať náklady, ktoré súviseli s udržiavaním a spravovaním školy.¹⁴⁴

Do roku 1883 na škole pôsobili františkánski mníši. Nariadenie maďarského kráľovského ministerstva kultúry a verejného školstva, ktoré bolo vydané v roku 1883, však spôsobilo radikálnu zmenu v histórii ústavu. Tretí článok tohto nariadenia totiž hovoril, že od stredoškolských profesorov sa vyžaduje vysokoškolské vzdelanie. Františkánski mníši však takouto kvalifikáciou nedisponovali a navyše, rád by ani nemal dosiahnuť finančných prostriedkov na vykrytie univerzitných štúdií svojich členov. Františkáni preto odstúpili od zmluvy, ktorú uzavreli s mestom a do školy prichádzajú svetskí profesori. Ráz škola však aj naďalej ostala katolícka. V roku 1894 sa otvorilo vyšie gymnázium a v roku 1898 sa na gymnáziu prvýkrát maturovalo. Podľa povolania rodičov, bola väčšina žiakov zo filipínskych rodín. Ďalej nasledovali deti robotníkov, úradníkov a nakoniec deti robotníkov. V tomto období bola väčšina detí z maďarských rodín. Keďže sa platilo dosť vysoké školné, sociálne slabší študenti boli od školného oslobodení. Chod škola narušila prvá svetová vojna, kedy museli profesori nastúpiť na povinnú vojenskú službu.¹⁴⁵

Po skončení vojny a vzniku Československa sa vedenie maďarských tried otvorilo aj československé. Administratívne ostali slovenské triedy pobočkami už existujúceho maďarského gymnázia. V roku 1925 prevzal štát obe školy a zlúčil ich do jednej pod spoločným názvom Československé štátné reálne gymnázium s maďarskými pobočkami v Nových Zámkoch. Od tohto obdobia sa maďarské oddelenie vyvíjalo spolu so slovenským bez nejakých väčších organizačných zmien až do roku 1938. Triedy ma-

¹⁴⁴ LAURINCOVÁ, Elena. Pamätnica k 150. výročiu založenia gymnázia. Nové Zámky : AZ PRINT Litera, 1992, s.5.

¹⁴⁵ LAURINCOVÁ, ref 144, s. 5-6.

arského oddelenia sa nachádzali v rovnakej budove ako slovenské. Taktiež riaditeľstvo bolo to isté. Každý rok organizovali akadémia, študentský ples, majálesy... Do tohto vývoja však zasiahol rok 1938, kedy boli Nové Zámky pripojené k Maarsku.¹⁴⁶

Novozámocké gymnázium plnilo dôležitú úlohu pri vzdelávaní maarskej mládeže. Každý rok vydávalo ročenky, v ktorých zhodnocovalo školský rok. Z nej sa dá vyčítať, že tu mala maarská menšina celkom primerané podmienky na rozvoj i voľne v kultúrnej, hudobnej alebo vedeckej oblasti. V školskom roku 1937/38 sa im podarilo zostaviť svoj prvý študentský orchestier, ktorý sa skladal zo študentského kvarteta, ktorý tvorili študenti Jánosi Sándor, Szabó Tibor, Járík László a Pozsonyi Nándor. K nim sa im podarilo zohnať ešte 8 huslistov. Tento orchestier sa prvýkrát predstavil na školskom plese, ktorý vedenie gymnázia usporadúvalo každoročne.¹⁴⁷

Okrem študentského orchestra malo novozámocké gymnázium, aj akýsi samovzdelávací krúžok (Önképző kör). V podstate to bol akýsi spolok, ktorý mal na starosti usporadúvanie rôznych kultúrnych akcií. Medzi ne patrili aj voľne spomínaný školský ples, ktorý usporiadali vo februári 1934. Bola tu predstavená opereta šTavasz a hetedikben (Jar u siedmakov), ktorá bola vlastným dielom siedmakov. Toto predstavenie zoflalo obrovský úspech. V rámci tohto spolku existovali rôzne tzv. oddelenia. Tieto oddelenia pravidelne usporadúvali prednášky a sedenia, ktoré boli zamerané vďdy na inú tému. Asi najvýznamnejším a najnavštevovanejším bol skautský krúžok. V školskej ročenke sa píše, že najkrajším letným zážitkom bolo letné táborenie v lesoch neďaleko Sklených Teplíc, ktoré trvalo od 4. do 26. júla 1937. *Medzi našimi najkrajšími skúsenosťami patrí naše letné táborenie. Vrátili sme sa k zelenajúcim sa lesom do údolia neďaleko Sklených Teplíc. Tu sme žili tri týždne naozajstným skautským životom, kde naša duša našla pokoj a kde sme boli v blízkosti Boha. Naše táborenie sa započalo 4. júla a v tejto stanovnej republike sme žili až do 26. júla. Naše táborisko sa nachádzalo zhruba 2 kilometre od slávnych kúpeľov v Sklených Tepliciach. V takýchto nádherných podmienkach sme si užívali krásy táborenia a prírody, akými boli nádherné úsvity za krásneho spevu našich vďdeprítomných susedov, osvieľujúce letné búrky sprevádzané obrovskými hromami a bleskami a duša rozveseľujúce slnečné lúčy. Každý večer sa pri našom ohnisku združovali aj ostatní výletníci z okolia. Často sa pri našich ohniskách objavili aj poľské a slovenské skautky a náš spev sa niesol letnou nocou. Podnikli*

¹⁴⁶ LAURINCOVÁ, ref 144, s.7-8.

¹⁴⁷ BYSTRICKÝ, ref 126, s.

sme viaceré výlety po okolí. Navštívili sme Kremnicu, Sliač aj Banskú Bystricu, kde nás po pamätihodnostiach sprevádzal riaditeľ múzea Kiszely Károly. Avšak tri týždne ubehli ako voda a my sme na táborisko museli opustiť.¹⁴⁸

Novozámockí skauti udržiavali styky nielen so skautmi s okolia zo Slovenska ale aj z Maarska. Usporiadávali rôzne spoločné akcie a cvičenia a taktiež odoberali rôzne časopisy, alebo kalendáre, ktoré boli vydávané v Maarsku. Toto sa samozrejme nepánilo československým úradom. A pravidelne vydávali obežníky, ktorými vyzývali jednotlivých veliteľov policajných staníc, aby podávali hlásenia o dianí v meste. Predmetom jedného takéhoto obežníka z roku 1929 sa stali aj novozámockí skauti. V obežníku sa spomína akýsi švajčiarsky kalendár v ktorom je okrem príhovoru hlavného náčelníka skautov vyobrazený aj trianonský kríž, ako symbol, pre ktorý má každý skaut pracovať. V tomto kalendári sa nachádza okrem vlasteneckých článkov aj jeden pochvalný článok o šľasľufnej práci maarských skautov v následných týždňoch. Článok sa píše: *Šako naj-agilnejšie najviac pre Maarsko a myšlienku sjednotenia pracujú vrah nasledujúce skautské maarské odbory: V Bratislave, Komárne, Nových Zámkoch, Lučenci, Rimavskej Soboty, Roľave a Košiciach. Pod každým článkom, má sa snažiť každý skaut v Maarsku získať aspoň jedného zahraničného priateľa, s ktorým by si dopisoval, pre tieto adresy je v kalendári zvláštna rubrika. Nie skauti z SR majú vzájomné styky s maarskými skautmi, usadzuje sa z nasledujúceho prípadu: Dňa 1. apríla t.r. o 16 hodinách prišiel vlakom od Budapešti nasledujúci slovenský skaut v skautskom výstroji: 1./Kerndl Gustáv, mestský úradník v Bratislave na pas. 1089/24 vystavený policajným riaditeľstvom v Bratislave, 2./ Molnár Alexander, študent reálneho gymnázia v Nových Zámkoch na pas. číslo 1089/29, 3./ Klat Aurél, na pas. číslo 527/28, študent obchodnej akadémie, 4./Pentzer Karol na pas. číslo 936/29 študent reálneho gymnázia, Títo pozdravili slovenských skautov a keď maarskí skauti si kúpili lístky do vlaku, pýtal sa jeden leventista, kde slovenskí skauti boli. Najvyšší z učiteľov, asi vodca, hovoril, že boli v Budapešti, kde boli hosťami učiteľov a zúčastnili sa vrah aj cvičenia.¹⁴⁹*

Napriek tomu, že sa novozámockí skauti týchto slávností zúčastňovali, nie je zmienka o tom, že by v meste vyvolávali nejaké väčšie nepokoje alebo bitky.

Práve maarskou okolnosťou v Nových Zámkoch bola ľudová a občianska škola s vyučovacím jazykom maarským. Základný kameň budovy položili 15. júna 1924 na

¹⁴⁸ Výročná zpráva št. sl. reál. gymnázia s maarskou pobočkou v Nových Zámkoch. Nové Zámky: 1938, s. 76.

¹⁴⁹ Tlačový archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k. 39, j. 457/1929.

Námestí Gergelya Czuczora. Okolo sa však z tohto obdobia zachovalo len málo poznatkov. To ko ale vieme, že bola jedinou kolou tohto druhu v Nových Zámkoch. Ako píe týždenník *Érsekújvár és vidéke*, 26. decembra 1920 sa uskutočnilo predstavenie fliakov koly, ktoré bolo spojené aj s dobročinnou zbierkou pre tých najchudobnejších. S výsledkom však vedenie nebolo celkom spokojné, ako píe *Érsekújvár és vidéke*, pretože sa vyzbieralo len 630 korún, z čoho išlo 101 korún na výdavky.¹⁵⁰ Rovnako ako novozámocké gymnázium, bola aj ľudová kolo aktívna v kultúrnom živote mesta, aj keď nie v takej veľkej miere.

5. Kultúrny život a spolky

Maarská spoločnosť pred rozpadom Rakúska a Uhorska nemala vzťahom ku svojmu prirodzenému kultúrnemu a spoločenskému centru v Budapešti, dôvody k hlbšiemu prieniku na Slovensko. Po rozpade Rakúska a Uhorska si však predstavitelia maarskej menšiny, museli hľadať nové centrum pre uskutočňovanie svojich kultúrnych a spoločenských aktivít. Na Slovensku sa takýmto centrom stala Bratislava a v čechách Praha.¹⁵¹

V Československu síce neboli zakázané ľudské aktivity, ktoré by smerovali k pozdvihnutiu, resp. oživeniu maarského kultúrneho života, avšak štátne orgány prísne dbali na to, aby sa ani jeden takýto spolok alebo zoskupenie nevenovalo ľadnej politickej činnosti a aby sa ani náhodou nevenovalo zakázaným iredentistickým snahám.¹⁵² Vzťahom na to sa meniacu politickú situáciu v Maarsku v rokoch 1918 a 1921 sa proces postupného nadväzovania kultúrnych stykov rozdeľoval na dve fázy. Prvá fáza spadá do obdobia rokov 1918 a 1922, bola poznamenaná minimálnou aktivitou. Samozrejme ide o sa týka československo a maarských kultúrnych vzťahov. Z hľadiska úradov to bolo zdôvodnené neusporiadanými vnútropolitickými pomermi, ktoré v tom období panovali v Maarsku. Druhú fázu môžeme vymedziť obdobím od roku 1922 až do

¹⁵⁰ *Érsekújvár és vidéke*, 1923, ro. 43, .3, s.4.

¹⁵¹ PEJŤA, Robert a KOŠŤOVÁ, Silvia. K problematice československo-maarských kultúrnych vzťahov ve dvacátých letech 20. století.

Na príkladu aktivít maarského spolku MAKK. In: *Zdání v isegrádskeho prostoru*. Richardu Praflákovi k padesátinám. Brno, Masarykova univerzita v Brně 2006, s.159 a 160.

¹⁵² Práve zo strachu pred iredentistickou činnosťou týchto spolkov sa často stalo, že boli niektoré zrušené. Dokonca boli uskutočňované rôzne previerky maarských kníhničiek, ktoré nepredstavujú nebezpečenstvo pre republiku. Boli dokonca aj také prípady, kedy sa snažili obmedziť aj pôsobenie rómskych kapiel ktoré hrali maarské piesne.

konca 20.rokov. V tejto fáze sa ufl oraz významnej–ie aktivizovala ma arská národná men–ina na poli politiky a kultúrne ó spoločného života. V tomto období získavali oraz vä –í význam publicistickej a kultúrnej aktivity redaktori Prágai Magyar Hírlap-u¹⁵³ (Prafské ma arské noviny). Je pravda, že vznikol predov–etkým ako politický denník, ale napriek tomu plnil dôležitú úlohu na poli sprostredkovania poznatkov z kultúrno ó spoločného života ma arskej men–iny.¹⁵⁴

Významnú zlofkku ma arskej spoločnosti predstavovali v tom období –tudenti a to najmä vysoko–koláci. Práve oni v 20. a 30. rokoch predstavovali dôležitú jadro ma arského spolkového života. Ke že vä –ina z nich –tudovala v Prahe, práve tam vznikali rôzne odnože ufl existujúcich spolkov, ktoré v–ak neskôr prebrali hlavnú úlohu v celo–tátnom rámci. Na spolkovú innos ma arských vysoko–kolákov uplat ovali svoj politický aj ideový vplyv najmä ma arské opozí–né strany. V podstate práve v a–ka ich materiálnej a finan–nej pomoci, mohli tieto spolky existova . Okrem toho sa úzka skupina vysoko–kolákov snaffila vytvori také podporné centrum, ktoré by okrem materiálnej pomoci ma arským –tudentov, pomáhalo aj v ich aktívnom vystupovaní s rôznymi vlastnými kultúrno ó spoločenskými aktivitami.

V polovici 20.rokov 20.storo–ia sa stala vysoko–kolákmi tá generácia ma arskej mládeže, ktorá síce strednú –kolu za ala nav–tevovala e–te v období Rakúsko ó Uhorska, ale maturitu získali ufl v novovzniknutom eskoslovensku.

Na jar roku 1925 založili vysoko–koláci –tudujúci v Prahe Krúflok Svätého Juraja (Szent György Kör). Toto významné hnutie ma arskej vysoko–kolskej mládeže v eskoslovensku si bralo príklad z anglického vzoru z vtedy ve mi módného skautingu.¹⁵⁵ V septembri 1926, na prvom ve kom zjazde, vzniká Zdrufenie ma arských akademikov v eskoslovensku (Csehszlovákiai Magyar Akadémikusok Szövetsége).

oskoro v–ak opustil líniu skautingu a za al sa zameriava na ma arské udovo ó ná–

¹⁵³ Boli vydávané od júna 1922 prostredníctvom Ústrednej kancelárie ma arských opozí–ných strán. Aj ke za iatky vydávania týchto novín boli sprevádzané zna–nými finan–nými problémami, počas celého obdobia svojej existencie predstavovali tieto noviny ve mi dôležitý informa–ný zdroj. A to nielen pre ma arskú men–inu fljúcu v eskoslovensku, ale prakticky pre celú republiku.

¹⁵⁴ PEJMA - KO IŇOVÁ, ref.151,s.159 ó 160.

¹⁵⁵ Treba podotknú , že toto hnutie vzniklo ako ur–itá reakcia na spoločné zmeny, ktoré sa udiali v dôsledku obrovského rozmachu priemyslu v druhej polovici 19.storo–ia. oraz intenzívnej–ie napredujúci priemysel, sústre–ovanie sa udí v mestách, s aľovalo, ba astokrát aj znemoľ ovalo styk udí s prírodou a v podstate aj styk udí navzájom. Ve mi vážnym problémom za ala by aj zdravá výchova mládeže. Jedným z pokusov, ktoré sa snaffili rie–i tento problém bola iniciatíva, ktorá sa viazala k menu generála Roberta Stephensona Smitha Barden ó Powela. Ním založené skautské hnutie sa od roku 1908, kedy bola publikovaná aj jeho kniha, snaffilo vráti mládefl fljúcu v mestskom prostredí znovu do prírody.

rodné základy. Práve z tohto krúfku vychádza iniciatíva, smerom k vysoko-kolskej mládefi, ktorá ich určitým spôsobom navádza na nové formy myšlienok a na hľadanie nových možností a ciest, ktoré sa týkajú problémov maarskej meniny. Vďaka ich iniciatíve sa im podarilo pozbierať značné množstvo peňažných prostriedkov, z ktorých vytvorili napr. internáty pre študujúce dievčatá. Čo sa týka ich pohľadu na spoločnosť, a tiež otázok a viac sa opakujú otázky smerujúce k riešeniu sociálnych problémov maarskej meniny. Práve z tohto dôvodu sa v roku 1928 v rámci táborenia v Gombaseku, premenovalo na Sarló¹⁵⁶ (Kosák).¹⁵⁷

Po vzniku nového hnutia ho za svoje považovali komunisti. Avšak aj maarskí politici, ktorí pôsobili na Slovensku ho považovali za hnutie, ktoré bude spolupracovať s nimi. Na záhľadku svojej existencie sa Kosák ani len v náznakoch nepriblífoval k ideológii marxizmu.¹⁵⁸ Hnutie sa orientovalo na maarských študentov na Slovensku a na ich spoluprácu. V neskoršom období lenovia hnutia Kosák narobili dosť vrások na čele jednak politickej reprezentácii maarskej meniny na Slovensku ale aj politickej reprezentácii v Maarsku. Napriek tomu sa k nemu stavali zhovievavo.¹⁵⁹

Hlavný predstaviteľ Kosáka Kessler Balogh Edgár, mal ufl v roku 1929 vyhlásenia, ktoré patrili otivodne k marxistickej frazeológii. Ufl v tomto roku bolo viditeľné ako sa hnutie odpútava od predchádzajúcej línie a nastupuje na líniu marxizmu o lenizmu. Na záhľadku roka 1930 si pozval predstaviteľov Kosáka sám prezident Masaryk, čím sa ich spoločenský status v značnej miere zvýšil. Túto audienciu vyuffili na predstrenie svojho programu prezidentovi, nielen v slovnej forme ale aj vo forme akéhosi memoranda. Na konci roka 1931 bolo pre všetkých ufl úplne jasné, že predstavitelia Kosáka chcú hnutie úplne podriať požiadavkám Komunistickej strany. Od tej chvíle stráca svoje postavenie hnutia, ktoré malo riešiť požiadavky meniny, a stáva sa nástrojom v rukách komunistov.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Pri jeho zrode stáli Kessler Balogh Edgár, Boross Zoltán, Dobossy Imre a Gyry Dezső.

¹⁵⁷ BORSODY, ref.48, s. 158 o 161.

¹⁵⁸ Z ich iniciatívy vznikali rôzne semináre v jednotlivých mestách, kde sa združovali maarskí študenti. Kvôli týmto seminárom sa mnoho študentov rozhodlo opustiť svoje štúdiá v Prahe a presťahovať sa do Bratislavy. Bolo to z toho dôvodu aby boli bližšie k maarskej spoločnosti a k problémom svojej meniny. Avšak napriek otáčaniam, tieto semináre neprinesli žiadne dôležité výsledky.

¹⁵⁹ POPÉLY, Gyula. Ez volt a Sarló.

Dostupné na internete

http://www.jogazda.sk/szemle/index.php?option=com_content&task=view&id=437&Itemid=64

¹⁶⁰ POPÉLY, ref 159.

Szlovenszkói Magyar Kultúr Egylet SZMKE (Ma arský kultúrny spolok na Slovensku) - ufl po vzniku eskoslovenska si vedúce osobnosti ma arskej kultúry na Slovensku uvedomovali, fl je potrebné vytvori spolok, ktorý by mal na starosti, kultúrny rast ma arskej men-iny. Na za iatku 20.rokov sa uskuto nili pokusy o utvorenie takéhoto spolku (napr. Szlovenszkói Magyar Népszovetség, v roku 1924 to bol Felvidéki Egysületek Szovetsége)V aka usilovnej práce Gyulu Alapyho a Ference Sziklaiho sa podarilo 22.júla 1925 v Komárne utvori Ma arský kultúrny spolok na Slovensku eskoslovenské úrady v-ak dos dlhú dobu nechceli vyda úradné povolenie na zahájenie innosti tohto spolku. Stalo sa tak afl v roku 1928. Sídlo malo v Komárne, prvým predsedom sa stal Marcell Jankovich, podpredsedom Gyula Alapy a tajomníkom Viktor Szombathy. V prvých rokoch existencie sa jeho innos vz ahovala len na kafl- doro né valné zhromaflenia. Od roku 1936 sa vymenilo vedenie spolku, v aka omu sa za ínajú jeho najplodnej-ie roky. V rokoch 1936 ó 1938 sa stal zo spolku s regionálnou pôsobnos ou spolok, ktorý prevzal organizovanie kultúrneho flivota ma- arskej men-iny v celo-tátnom meradle. Vydávali mesa ník Magyar Vasárnap (Ma arská nede a). Vydávali tiefl akýsi špracovný zo-itõ, ktorý obsahoval hlásenia o pôsobení jednotlivých regionálnych organizáciách, materiály z jednotlivých predná-ok. Finan né prostriedky na chod celého spolku získavali z rôznych zbierok, lenských príspevkov a súkromných darov. Jeho innos sa zamieravala predov-etkým na to aby v ob anoch ma arskej men-iny vzbudila a predov-etkým aj udrflala záujem o ich kultúru a udovú slovesnos . Dôraz kládli na miestnej úrovni usporadúvaných divadelných predstave- niach, recita ných ve eroch, kultúrnych akciách. Ale organizovali tiefl nieko kod ové kultúrne dni s celo-tátnou pôsobnos ou. Tie sa uskuto nili napríklad aj v Leviciach v d och 13. ó 15.augusta 1938. Divadelné predstavenie, ktoré sa tu hralo si pozrelo viac nefl 40 tisíc udí. Zakladali tiefl pojazdné kniflnice a vo viacerých obciach sa zaslúfili o výstavbu kultúrneho domu. Pravidelne pomáhali vysoko-kolským -tudentom zo so- ciálne slab-ích rodín. Pomocou pre choré a chudobné deti zriadili spolok na ochranu detí a taktiefl pre ne v letných mesiacoch usporadúvali rôzne tábory a výlety.¹⁶¹

Magyar Akadémikusok Keresztény Köre - MAKK (Kres anský kruh ma- arských akademikov - v priebehu roka 1921 vznikol prípravný výbor ma arského -tudentského spolku MAKK. Tento v-ak afl do roku 1925 neoficiálne pôsobil pod ná-

¹⁶¹ Érsekújvár és vidéke, 1928, ro . 47, . 41, s.5.

zvom Magyar Egyetemi Kör (Maarský univerzitný kruh). Afl do roku 1927 nemal ani vlastnú spolkovú miestnosť. Edgar Kessler podal v marci 1925 oficiálnu žiadosť v ktorej žiadal povolenie na zahájenie činnosti tohto spolku. Pre zrod spolku bolo najdôležitejšie schválenie jeho predložených stanov.¹⁶² V tých sa spolok zriekal aktivít, ktoré by súviseli s politickou činnosťou. Podmienkou členstva bolo aby boli jeho členovia členmi doľnošľoslovenskej republiky príslušníkmi Maarskí.¹⁶³

Krátko po tom čo Zemská správa politická v Prahe úradne schválila stanovy spolku, mohol sa spolok aktívne pustiť do realizácie svojich vytýčených cieľov. Ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo 5.mája 1925. Na programe mali prezentáciu spolkových stanov a voľbu predstaviteľov. Keďže mal spolok finančné problémy, bolo odhlasované aby bola zahájená zbierka na jeho finančnú výpomoc. Postupom času dochádzalo k nárastu kultúrnych aktivít, ktoré sa pokúšali prezentovať maarskú kultúru pred širokou verejnosťou a taktiež aj k nárastu členov. V priebehu roka 1927 prišlo k rozšíreniu vnútornej štruktúry MAKK-u, kedy sa vytvorili akési dva nové špod-spolky. Prvým bol Kruh maarskej študentskej mládeže z Gemerskej flupy a druhým Kruh maarskej študentskej mládeže z okrsku Komárno a Levice. Na konci toho istého roka sa spolok premenoval z Magyar Akademikusok Keresztény Kör na Magyar Fiskolások Keresztény Köre. V auguste 1926 sa konal zjazd maarských vysokoškolských spolkov v Leviciach. Hlavným bodom tohto zjazdu bolo utvorenie jednotného Zväzu maarského študentstva. Definitívne stanovy a program však boli prijaté až na ďalšom zjazde o rok neskôr. Od 30.rokov začali v rámci spolu fungovať semináre o právnický, hospodársky, technický, flenský, atď. V rámci týchto seminárov prebiehala špecializovaná prednáková činnosť. Týchto prednáok sa zúčastňovali nielen študenti ale aj ostatní členovia maarskej menšiny. Spolok si zachoval vedúce postavenie medzi maarskými spolkami až do doby svojho zániku v roku 1939.¹⁶⁴

¹⁶² Spolkové stanovy boli rozdelené do siedmich bodov. Najvyšším orgánom spolku bolo valné zhromaždenie, ktoré sa muselo schádzať minimálne dvakrát do roka. Väšinou sa schádzalo na začiatku a na konci akademického roka. Na začiatku zvolilo nový Spolkový výbor. Medzi právomoci valného zhromaždenia alej patrilo voľba členov spolku a v prípade potreby dvojtretinovou väšinou meniť stanovy spolku. v podstate však bol spolok riadený voleným Spolkovým výborom. Ten tvoril predseda, podpredseda, tajomník, podtajomník, zapisovateľ, pokladník a ďalší dvaja členovia, tí ušli však bez funkčného vymedzenia.

¹⁶³ PEJMAŠÓKÓ IŠOVÁ, ref 151, s. 166 a 170.

¹⁶⁴ GAZDAG, István. Fejezetek a Magyar Kulturális Egyesületek Szövetsége történetéből, 1933-1937. In Gazdag István (ed). Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve. Debrecen : Hajdú-Bihar M. Lvt., 1965, s. 99 -107

5.1 Spolkový a kultúrny život v Nových Zámkoch

Ľudia z Nových Zámok sa stali veľmi dôležitou a stabilnou ľudskou základňou novovzniknutého hnutia. Hlavnú príčinu ich obrovského záujmu treba hľadať v zmenách spoločenskej štruktúry, ktoré sa udiali po vzniku Československa.¹⁶⁵ Na formovanie novozámockých študentov mal veľký vplyv aj ich učiteľ Jen Krammer.¹⁶⁶ Pobádal ich na neustále vzdelávanie sa a taktiež v nich utuľoval cestovateľskú vášeň. Tak sa dostali do Paríža aj László Dobossy¹⁶⁷ a Lajos Jócsik¹⁶⁸. Krammer bol v spojení aj s inými študentskými spolkami, ktoré boli mimo Nových Zámok. Spolupracoval napríklad s ľudovými študentmi a pomáhal im redigovať ich časopis Középiskolások, ahogy k látják helyzetüket (Stredoškólcovia, ako oni hodnotia svoju situáciu). Na formovanie sa a činnosť novozámockej mládeže mal výrazný vplyv aj týždenník Érsekújvár és vidéke. Práve v tomto týždenníku publikoval Krammer článok v ktorom hovorí o novozámockej mládeži: *š Nové Zámky majú nie o našu vôľu by právom hrdé o majú mládež. To je to o čom ma v meste najviac prekvapilo. To množstvo mladých a novým veciam otvorených študentov, v ktorých som našiel silnú vôľu pozrieť sa skutočnosti do očí. Ľudia, ktorí sa usilovnou prácou, neustálym vzdelávaním posúvajú vpred a nestrácajú triezvy pohľad na situáciu, ktorá ich obklopuje. Nové Zámky majú poklad.*

¹⁶⁵ Na prelome 19. a 20. storočia sa začala v tejto oblasti výstavba železníc. Z malého mesta sa kvôli tomu stal dôležitý železničný uzol a v meste sa usídlila veľká skupina maďarských železničiarov a poštárov.

¹⁶⁶ Narodil sa v maďarskom meste Kismárton v roku 1900. Od svojich dvanástich rokov však vyrastal v Bratislave. Tam absolvoval elementárnu aj strednú školu, univerzitu však ušiel v Budapešti. Tam získal profesorský diplom z odboru nemčina a francúzština a filozofický diplom. Po návrate z Budapešti pôsobil v Bratislave, Levoči a Zlatých Moravciach. V školskom roku 1927/1928 sa dostal na novozámocké gymnázium. Tam pôsobil v podstate až 20 rokov. Počas svojej profesorskej činnosti povzbudzoval svojich študentov k prázdninovým cestám. Literárny kritik László Szalay o ňom napísal: *„Tu vychoval tú generáciu, ktorá našla a identifikovala obraz maďarskej menšiny na Slovensku, ktorá sa na gymnáziu a neskôr na vysokej škole dostala do protikladu s falošnými, deformovanými postojmi, a svoju maďarskosť a maďarskosť svojho okolia dokázala presne formulovať a nájsť svoje poslanie v menšinovom osude.“* Sziklay. *visszhangok, tanulmányok, elemzések.*

¹⁶⁷ 9. august 1910, VI. máj 27. január 1999., Budapešť. Narodil sa 9. augusta 1910 vo VI. obvode, v malej dedinke neďaleko Nových Zámok. Bol literárnym historikom, prekladateľom a autorom slovníkov. Maturoval na novozámockom gymnáziu v roku 1928. Po maturite odišiel študovať na parížsku Sorbonne a neskôr na Karlovu univerzitu v Prahe. Bol jedným zo zakladateľov hnutia Kosák. Od roku 1939 žil vo Francúzsku. Zaoberal sa najmä českými a maďarskými vzťahmi, neskôr francúzskou literatúrou.

¹⁶⁸ Lajos Jócsik sa narodil v roku 1910. Bol študentom miestneho reálneho gymnázia, jedným z najlepších študentov Eugena Krammera. Bol aktívnym členom hnutia novozámockých študentov, publikoval v stredoškolskom časopise *Mi Lapunk*. Zakladal hnutie *Sarló*, jeho sociografické spisy publikovali vo *Vetés-i*. S názvom *Érsekújvár* (Nové Zámky) vydal štúdiu histórie svojho rodného mesta v roku 1938 v almanachu *Tátra*.

*Majú budúcnosť a dôležitú rolu vo formovaní kultúry.*¹⁶⁹ Tento týždenník tiež výraznou mierou prispel k aktívnej činnosti novozámockých študentov. Publikovali tu svoje články napr. Imre Dobossy, László Dobossy, Ferenc Horváth a Balázs András.

Dôležitá úloha novozámockých študentov v tomto hnutí sa prejavila ešte po existencii Szent György Kör. Tento spolok organizoval tzv. rozprávkové predstavenia a po obrovskom úspechu týchto akcií v lete 1927 usporiadali prvé koledovanie. V tejto akcii boli najaktívnejšími práve novozámockí skauti, ktorí pod vedením Ference Horvátha a Lászlóa Dobossyho vyslali dve kolednícke skupiny. Z každých dvoch skupín bola jedna z Rimavskej Soboty a druhá bola zložená z jedného bratislavského, komárňanského, novozámockého a košického člena. Hlavnými teoretikmi a organizátormi koledníckeho hnutia boli vedľa Edgára Balogha aj Imre Dobossy a Lajos Jócsik. Najdôležitejším cieľom hnutia bolo zoznámenie sa s ľudovou kultúrou a zvýšenie intelektuálnej úrovne dedinskej mládeže. Toto nové nazeranie sa nepánilo nielen konzervatívnym skautským vodcom, ale ani československým úradom.¹⁷⁰

Rovnako ako Szent György Kör aj Sarló mal za úlohu organizovanie kultúrneho života vysokoškolských študentov. Avšak členovia si zachovali silné pozície aj v redakcii mesačníka *Mi Lapunk*, vďaka čomu mali veľký vplyv aj na stredoškolských študentov. Tu sa najprv pokúšali radikalizovať a vytvárať spomínané tzv. samovzdelávacie spolky. Neskôr však propagáciu týchto radikálnych myšlienok značne prehľadali, čo vyústilo v konzervatívni odporcovia *Mi Lapunk*-u. Dôsledkom toho bol tento mesačník začiatkom roka 1932 zrušený.¹⁷¹ Prvú vysokoškolskú akciu hnutia sa uskutočnila zhruba mesiac po vzniku Sarló. Stalo sa tak na kongrese MAKK-u v Košiciach, kde členovia vystúpili s návrhom, aby v mestách boli v univerzitných mestách zriadené semináre v maďarskom jazyku, ktoré by maďarským študentom značne zjednodušili štúdium. V Bratislave tieto semináre viedli práve novozámockí členovia.¹⁷²

Ďalšou akciou bola účasť na letných etnografických potulkách, ktoré viedli Edgár Balogh (počas týchto potuliek napísal svoju veľmi známu reportáž *Desa dní v Krajine chudoby ó Tíz nap Szegényországban*). Z ôsmich skupín aflátyri viedli novozámockí

¹⁶⁹ *Érsekújvár és vidéke*, 1931, ro. 50, 51, s. 1.

¹⁷⁰ TURCZEL, Lajos. *Érsekújvár és a Sarló*. In *Irodalmi Szemle*, 1988, ro. 31, 6. s. 623 ó 626.

¹⁷¹ TURCZEL, ref. 170, s. 628 ó 630.

¹⁷² Právnický seminár ó Imre Dobossy, učiteľský ó Béla Forgách, umenie ó Edgár Balogh, lekársky ó Mihály Csáder.

lenovia. Medzi najvýznamnejších lenov patrili : András Balázs¹⁷³, Berecz Kálmán¹⁷⁴, Imre Dobossy¹⁷⁵, László Dobossy, Béla Forgách¹⁷⁶, Ferenc Horváth¹⁷⁷ a Lajos Jócsik.¹⁷⁸

ŠV Nových Zámkoch nemáme ani jednu ustanovize , ktorá by mala za úlohu starostlivosť o našu, o maarskú kultúru....¹⁷⁹ týmito slovami začína článok v novinách Érsekújvár és vidéke z októbra 1928. Tento článok vznikol pri príležitosti otvorenia novožamočkej pobočky SZMKE. Autor článku tu vyzdvihuje význam SZMKE, nakoľko v okolí a v tom období v podstate aj v celostátnom meradle, to bola jediná organizácia, ktorá vznikla s cieľom zachovávať a pozdvíhať kultúru maarskej menšiny. Spomína katolícky ľudský spolok, ktorý síce na zásluhu svojho pôsobenia tiež usporadúval rôzne recitály, spevácke a kultúrne večery avšak trvalo to len pár rokov. SZMKE začala ešte v tom roku usporadúvať v Nových Zámkoch rôzne kultúrne programy. V decembri 1918 to bola návšteva Národného divadla z Budapešti, kabarety,...¹⁷⁹

čo sa týka propagácie literatúry, v tom hral hlavnú úlohu spolok MAKK¹⁸⁰. Usporadúvali rôzne literárne večery. Jeden z nich sa uskutočnil 12. januára 1926. Na týchto večeroch propagovali literatúru slovenských Maarov. Zúčastnili sa na ňom László Pap.

¹⁷³ Narodil sa v roku 1911 v Nových Zámkoch, v poľnohospodárskej rodine. Navštevoval novožamočské gymnázium, neskôr skončil právo v Bratislave. Do mládežníckeho hnutia sa zapojil relatívne skoro, zúčastnil sa pokusu o radikalizáciu samovzdelávacích spolkov, etnografických potuliek, stál pri zrode Sarló, atď. Počas rokov 1938 a 1945 žil v Nových Zámkoch, kde však bol pod policajným dozorom. V roku 1945 sa presťahoval do Budapešti, kde vykonával právnickú prax ašľ do svojho dôchodku. Bol jedným zo spoluautorov diela Ez volt a Sarló (Toto bol Kosák).

¹⁷⁴ Narodil sa v roku 1907 v Tvrdošovciach. Jeho otec bol úradník, ale po vzniku Československa musel ísť do dôchodku. Strednú školu navštevoval v Budapešti a v Nových Zámkoch, právo ukončil v Bratislave. Ušľ v roku 1928 sa zapojil do mládežníckeho hnutia. Najprv bol členom Združenie maarských akademikov v Československu (Csehszlovákiai Magyar Akadémikusok Szovetsége - CSMASZ), neskôr stál pri zrode Sarló a taktiež bol jeho vedúcim predstaviteľom. Vydával bohatú publikáciu *innos*. Svoje články uverejňoval najmä v mesačníku *A Mi Lapunk*, alej *Magyar diákszemle*, *Magyar Kisebseg*. Po skončení vysokoškolských štúdií sa usadil v Nových Zámkoch a aktívne sa zapájal do povzdvihnutia kultúrneho života mesta. V roku 1946 však bol katepítve do Maarska. Ašľ do svojej smrti v roku 1983 žil v Budapešti.

¹⁷⁵ Narodil sa v roku 1908 v Soblahove. Gymnázium navštevoval v Nových Zámkoch, právo ukončil v Brne. Bol jedným z hlavných teoretikov hnutia Sarló. Svoju publikáciu *innos* zameriaval najmä na otázky týkajúce sa mládežníckych hnutí a menšinovej politiky. V rokoch 1934 a 1945 žil v Nových Zámkoch, po druhej svetovej vojne sa však presťahoval do Maarska, kde v roku 1981 aj zomrel.

¹⁷⁶ Narodil sa v roku 1910 v Nových Zámkoch. Pochádzal z poľnohospodárskej rodiny. Strednú školu ukončil v Nových Zámkoch, pedagogické štúdiá v Bratislave. Zahynul v druhej svetovej vojne.

¹⁷⁷ Narodil sa v Nových Zámkoch v roku 1907. Gymnaziálne štúdiá ukončil v rodnom meste, a začal študovať na Karlovej univerzite v Prahe. Kvôli zlému zdravotnému ich však musel prerušiť. Bol mimoriadne aktívnym členom mládežníckych hnutí. Bol jedným zo zakladateľov hnutia Sarló a v rokoch 1930 a 1931 dokonca stál na jeho čele, bol organizátorom etnografických potuliek, ktorý sa aj sám zúčastňoval. Do roku 1947 žil v Nových Zámkoch odkiaľ odišľ do Budapešti.

¹⁷⁸ TURCZEL, ref. 170, s. 630 a 635.

¹⁷⁹ Érsekújvár és vidéke, 1918, ro. 37, . 50, s.3.

¹⁸⁰ Magyar Akadémikusok Keresztény Kore

Ako píše Érsekújvár és vidéke šjeden z najlepších maarských básnikov tejto doby. Samozrejme tieto literárne večery, ktoré sa konali pravidelne raz za pár mesiacov, mali okrem propagácie kultúry aj inú úlohu a to zozbierať finančné prostriedky na fungovanie MAKK-u a na pomoc vysokoškolským študentom.¹⁸¹

Veľká katolíckeho kostola vznikla v roku 1920 šodboška mládeže katolíckeho kruhu. Väčšinou tu kapláni robili prednášky fienám a mládeži, nacvičovali s nimi rôzne recitácie pásm, oslavy a divadelné hry. Tento spolok oslavoval v novembri 1930 svoje desiate výročie vzniku. Keď členovia tohto spolku boli Maari, bolo potrebné aby sa na týchto oslavách zúčastnil aj nejaký vyslanec okresného úradu. Vo svojej správe píše, že oslava prebehla v pokoji, bez akéhokoľvek narušenia a po skončení slávnosti sa všetci v pokoji rozšli domov. *šJubilejná oslava odbývala sa dňa 16. novembra 1930 dopoludnia o 11 hodine vo veľkom sále Zlatého Lva. Program oslavy oznámil Eugen Janson knihovník mestskej maarskej knihovne obyvateľov v Nových Zámkoch. Úvodný preslov predniesol Dr. Imrich Turchányi advokát obyvateľov v Nových Zámkoch. Vo svojom preslove spomenul, že rok 10. ročníka jubileja novozámskej katolíckej mládeže padol v jedon a ten istý rok s jubilejom 900. ročníka patrona katolíckej mládeže Sv. Imricha a preto oslavy jejich jubileja sú tým okázalejšie. Dr. Ladislav Mécs kráľovsko-chlumecký r.kat. farár recitoval 5 svojich básní, ktoré vyšli tiefl tlačkou a nákladom šKazinczy Tár-sasásgõ v Košiciach tohto roku. Recitovanie veršov stretlo sa veľkým nadšením obecnstva. Dr. Pfeifer kanovník a profesor theologie na r.kat. semináru v Košiciach úctami predniesol šPonau enis Sv. Ľúfana synovi Sv. Imrichovi, ktoré ponaučenia do písma vzal v jazyku latinskom vychovávať Sv. Imricha a csanádskeho biskupa Sv. Gellért. Tieto ponaučenia sú isto nábožensko-morálneho obsahu a údajne preložené boli z pôvodného písma latinského. Údajne tieto ponaučenia obsažené sú v Jubilejnom vydaní maarského zákoníka 1001 z 1895./ vydávané Atheneum Budapešť 1895/ Za tým drfala nábožensko-morálna filozofická prednáška, ku ktorej sa peral predmet zo spomenutých ponaučení. Závädná shadaná nebola. Oslava bola ukončená o 12.45 h, na čo sa obecensvo k udne rozšlo.*¹⁸²

Ako vidíme spolkový život v meste bol pestrý. Bolo tu množstvo záujmových spolkov, ktoré sa vytvárali pod vedením najrozličnejšieho vedenia. Negatívom však je, že sa nám o pôsobení a akciách týchto spolkov zachovali len veľmi útržkovité informácie.

¹⁸¹ Érsekújvár és vidéke, 1926, ro. 45, č. 2, s. 4.

¹⁸² Tlačný archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, k. 40, č. j. 158/1930.

6. Významní maarskí initelia v medzivojnovom období

Dr.Edmund Noszkay

Ján Thain, jeho súasnik a spolupracovník sa o ňom zmienil takto : *šRozlú ili sme sa s ním po 37 odu- evnených rokoch u ite skej innosti, odchádzal istotne s afkým srdcom na zaslúfený odpo inok. Bol profesorom latin iny a histórie na na- ej -kole, zároveň vládny radcom. Jeho poslehnaná innos sa za ala 1.septembra 1903, a to v podmienkach na- ej in- titúcie.õ¹⁸³ Edmund Noszkay začal svoju dráhu u ite skej innosti ako profesor, vychovávate a neskôr aj ako riadite novozámockého gymnázia. Tu pôsobil aľ do svojho odchodu do dôchodku. Narodil sa 18.novemra 1881 v Nových Zámkoch. Tu nav- tevoval aj gymnázium a vo vysoko- kolských - túdiách potom pokračoval na Vedeckej filozofickej univerzite v Budape- ti. V roku 1905 získal diplom profesora latin iny a histórie a v neskor- om období aj doktorát. Absolvoval - tudijný pobyt v Berlíne po ktorom potom začal pôsobi na novozámockom gymnázium. Ako sa vyjadri- li jeho fiaci najmä hodiny histórie na nich mali ve ký vplyv. Hlboké znalosti, disciplinovanos a láska boli charakteristické pre jeho výnimo nú osobnos a práve tieto vlastnosti z neho utvorili skuto ného majstra pedagogiky. fiil v úzkej spätosti so - kolou, na ktorej prefiil podstatnú as svojho fiivota. O tom sved í aj jeho lánok z roku 1925, kedy bolo novozámocké gymnázium po- tátnené : *šTakmer tridsa rokov spája gymná-**

¹⁸³ ŠTRBA, Alexander. Moje mesto Nové Zámky 1842-1910 II. : Významné osobnosti Nových Zám- kov.Portréty z duchovnej minulosti mesta. Nové Zámky : AZ PRINT Litera, s. 26.

ziem s novozámockým me-tianstvom. Toto me-tianstvo sa vtedy s hrdosťou hlásilo ku svojej -kole, veľa a milých spomienok ho viazalo k nej, živila ho nádej, že jej synovia prostredníctvom nej nájdu svoje životné -astie. Tieto dve du-e vytvárali akoby jednu spoločnú du-u. Teraz o sa uskutočnilo znárodnenie, cíti -kola, aby odovzdala niečo ko pozdravných slov svojim priateľom, cítil, že sama má za o akova. Lú i sa nechce, hoci po stránke posolania je rozdelená, pretože znárodnenie názvom i právne znamená zmenu, ale nezničí staré duchovné puto. A -kola z obeť ob-ianstva majúceho rád v-e-obecné dobre stojí i na alej kvôli lep-jej výchove mládeže.¹⁸⁴

Edmund Noszaky nielen vzdelával mládež, ale sa stal aj jej pomocníkom. Či ufl na pôde -koly, alebo mimo nej. Najmä novozámocká mládež -tudujúca na univerzitách v Prahe, Bratislave a Brne sa na neho často obracala s rôznymi prosbami p pomoc, alebo radu. Zúčastňoval sa mládežníckych kongresov, na ktorých vtedy aktívne vystupoval. Keď vysokoškolskí zástupcovia organizovali svoje semináre, bol na nich častým hosťom ako prednášateľ. Ako poslanec sa zasa aktívne zúčastňoval na kultúrnom a sociálnom vývoji mesta. Predovšetkým v oblasti duchovnej činnosti a v rámci politických hnutí. Bol veľmi obľúbený u občanov, nakoľko svojim zánietením a zaujímavým rozprávaním si ho vtedy získal. Veľmi dobre poznal dejiny Nových Zámkov. Jeho významnou prácou sú Dejiny lékeckeho hradu. Venoval sa v špecifickom vznikom a úlohou hradu v histórii Nových Zámkov. Za vynikajúcu publicistiku a pedagogickú činnosť bol vymenovaný za hlavného vládneho radcu. V čase druhej svetovej vojny však ufl vážne chorý a veľ. Zomrel 29. augusta 1948 v Nových Zámkoch.¹⁸⁵

Ján Thain ó profesor, výtvarný umelec, národopisec

Jeho život a taktiefl aj umelecká tvorba svedčí o obrovskej snahe prispieť ku kultúrnemu rozvoju Nových Zámkov. A to nielen v oblasti profesorskej činnosti a umeleckej tvorby, ale aj v oblasti zberateľstva najmä v oblasti národopisu Maťarov. Pochádzal z Nových Zámkov, kde aj zmaturoval. Vo svojich štúdiách pokračoval na Vysokej škole výtvarných umení v Budapešti. Tu získal aj diplom profesora výtvarnej výchovy. Po ukončení vysokoškolských štúdií sa vrátil do svojho rodného mesta, kde pôsobil až do svojej smrti v novembri 1953. Jeho pracovitosť sa prejavila najmä v publicistike, zberateľsko-ó výskumnej a prednáškovej činnosti o umení. Veľmi významná je tiež aj jeho práca v oblasti rozvoja miestneho múzejníctva. Jeho osobnosť

¹⁸⁴ ODO, NOSZKAY, A volt kozs.kath.reálgim.torténete. In: gimnázium értesítő 1925/1926 s.37

¹⁸⁵ ŠTRBA, ref 176, s. 26-27.

do dnešných dní v Nových Zámkoch ve mi populárna. Mládeži totiž nielen vzdelával, ale aj vychovával. A to k úcte k ľudovým tradíciám a k ich zachovaniu. Súhlasníci si na neho spomínajú tak, že jeho najmocnejšou zbraňou bola ceruzka v ruke. On sám vravieval, že ňou vlastne zachráni ve veľké bohatstvo regionálneho národopisu. Pri tejto záchrane však vznikali diela obdivuhodnej hodnoty. Často ho bolo vída prechádzať sa ulicami mesta v ruke s ceruzkou. On sám o vytvorení svojho záujmu k národopisu hovoril takto: *Š Raz sa stalo, že s otcom som sa vracal domov zo susednej dediny. Bola neskorá noc, keď sme sa dostali na Gúgsku ulicu. Idúc peši po dlhej, afdkilometrovej ulici, otec ma upozornil na brány niektorých domov a povedal : Š Pozri, synku, ako len chránia tieto domy ich brány!õ... a ja som ich videl ako skutočných strážcov v takej zvláštnej forme dvíhajúc sa k nebu. V detstve mi pripomínali zázračné rozprávkové bytosti, ktoré za tmavých nocí strážia domy a ve-ťko to, čo sa nachádza v dome i mimo neho. Od jeho fantastickej, v detstve formujúcej sa impresie sa potom rozvíjal môj vrúcny záujm. Ale i láska k novozámockému národopisu. Ve-ťko dom zanietene pozoroval, kreslil a poznamenával, čo som videl v okolí mesta. Samozrejme, brány novozámockých domov a ich stopy od tejto rovnakej noci afdodnes tak verne strážia svoje domy, ich obyvateľov a ich zdobené nábytky, vyumelkované odevy, kvetnaté taniere, jedným slovom celý novozámocký národopis. Beh času je však neúprosný, videl som neraz niektoré aj pod archou staroby upadávať, stonať ako stáročných starcov. Teraz sa ja snažím by takýmto strážcom práve prostredníctvom ceruzky a zachytiť ve-ťko, čo na-í predkovia zažili a milovali s radosťou dať na vedomie budúcim generáciám.õ*¹⁸⁶

Jeho prvým národopisným príspevkom bola štúdia Novozámocké brány. Táto štúdia bola uverejnená v roku 1910. Bola to snaha o ucelený opis umenia a zručnosti novozámockých drevorezbárov. Láska k Novým Zámkom ho v rokoch 1931/1932 motivovala k napísaniu knihy, ktorú vydal pod názvom Pamätihodnosti Nových Zámkov. Podáva v nej dobový obraz o miestnych sochách, kaplnkách a kostoloch. Ako výtvarný umelec vŕpal najmä zo života prostého ľudu. Ve mi zručnosti ne narábali s vodovými farbami, s ktorými dosahoval najvyššie méty. Jeho umelecká tvorba pôsobí vyrovnaná a má bezchybnú kompozíciu. Každý dotyk šteta nesie v sebe lásku k rodnej zemi. Thainova umelecká tvorba sa stala významnou prostredníctvom výstav uskutočňovaných doma aj v zahraničí. Medzi jeho najkrajšie obrazy patria : ľaleký kraj, Nitrianska nálada, Novozámocká ulica, Unavený kosec. Ucelený obraz jeho života dotvára vznik a založenie

¹⁸⁶ ŠTRBA, ref 176,s.28.

novozámockého múzea. V roku 1935 založil mestského múzea. Jeho národopisné oddelenie patrilo z hľadiska zbierkotvorného obsahu k najvyspelejším múzeám na Slovensku v medzivojnovom období. K 250. výročiu oslobodenia mesta spod tureckej nadvlády, usporiadal výstavu dejín mesta z vlastných nazhromaždených zbierok. Mestské múzeum bolo otvorené v roku 1936 a so svojou stálou expozíciou si našlo miesto v piatich miestnostiach niekdajšieho hotela Zlatý lev. Múzeum v tejto podobe existovalo až do roku 1945. V tomto roku však mesto zasiahlo niivo bombardovanie, ktoré zničilo historické centrum mesta, spolu aj s hotelom Zlatý lev a celou zbierkou múzea.¹⁸⁷

Vojtech Székely

Narodil sa v roku 1913 v Malackách. Jeho rodičia sa však po prvej svetovej vojne presťahovali do Nových Zámkov, kde absolvoval aj svoje stredoškolské štúdiá. Svoje vysokoškolské štúdiá začal najprv v Brne, neskôr študoval históriu v Bratislave. Ufľ tu sa v ňom prejavila láska k archeológii. Stal sa výpomocným asistentom archeológie UK, kde pôsobil až do roku 1938. V rokoch 1940 a 1945 bol profesorom na slovenskom gymnáziu v Trnaneoch a v rokoch 1945 a 1946 v Nových Zámkoch. K jeho meniu sa viaľu archeologické vykopávky z okolia Hurbanova, Nových Zámkov a Vrábels. Zbierky týchto predmetov boli v tom období ojedinelými na Slovensku. Po skončení pôsobenia v Nových Zámkoch objavil viac ako 250 archeologických miest. Uskutočňoval archeologické a archívne výskumy. Taktieľ sa podieľal na vykopávkach, prednášal a publikoval a to najmä z vlastných výskumov z obdobia 6.-12. storočia. obsahovo sa tieto jeho práce viaľu najmä k Novým Zámkom a k jeho okoliu. Podstatná časť jeho diela v mestskom múzeu však podľahla niivým únikom vojny. V roku 1946 bol násilne presídlený do Maarska. Jeho zdravotný stav sa tým však značne zhoršil. V meste Győr sa pustil do obnovy a prebudovania mestského múzea. Bol tieľ výborným znalcom problematiky dejín avarskej kultúry a Veľkomoravskej ríše. Venoval veľkú pozornosť prehľbeniu a rozvoju maarsko a slovenských vzťahov. Okrem tejto činnosti sa orientoval aj na vlastivedu, regionálnu históriu, etnografickú a publikačnú činnosť, hlavne o sa ťýkalo mesta Nové Zámky a jeho okolia. Svojimi archeologickými zbier-

¹⁸⁷ ŠTRBA, ref 176, s. 30.

kami položil základy k vytvoreniu prehistorického oddelenia múzea. Zaslúžil sa aj o rozvoj poznatkov z obdobia veského s a hovania národov, príchodu prvých Maarov do karpatskej kotliny. Tým prispel k úplnému rozvoju regionálnej histórie spomínaného obdobia.¹⁸⁸

Lajos Kassák

Môžeme povedať, že je to najvýznamnejší rodák z Nových Zámok z tohto obdobia. Svoje rodné mesto síce opustil ako 17-ročný, ale do svojej mladosti sa stokrát vracal vo svojich spomienkach. Keď sa ho pýtali na Nové Zámky, začal im rozprávať o meste, kde sa narodil a kde bol zámožným újom. *š Ufl neviem presne kedy som odišiel odtia, asi ako 14-ročný. Spomínam na vysokú kostolnú vežu, na ulice v ktorých majite sódovárne Porjesz prepravoval svojim neposlušným kojom vlastnoručne vyrobenú sódu, ale my deti sme sa ani len neodváfil k nemu priblížiť, lebo to bol ve mi vysoko váfenny lovek... Myslím si, aj mne sa osveduje, že nikto nemôže by prorokom v rodnej zemi. Bez skromnosti môžem povedať, že z moderných spisovateľov v medzinárodnom meradle, ma poznajú najviac, a moje doterajšie práce sú preložené do ôsmich jazykov. Otázka je, či Novozámčania zostali ospalými, a či ja som sa stal takým bláznom, že odpútal som sa od nich bez pút, alebo ma zabudli a vynechali z ich flivota? Často myslím na to, že zorganizujem besedu vo svojom rodnom meste, ve preda len, dobré by bolo pozrieť si to staré hniezdo, stretnúť sa s tým zbitým, vysmiatym alebo váfenným lovekom zo ióvo i, ale akosi som sa vľdy vzdal tejto myšlienky.õ*

Kassák mal rád svoje mesto. Vypovedajú o tom jeho básne a romány, v ktorých sa odohrávajú príbehy vsadené do tohto prostredia. V roku 1908 vydal svoju prvú básnu a v roku 1922 aj prvú zbierku noviel *Életsiratás* (Plakanie nad flivotom). V tomto období ufl mal za sebou obdobie, ktoré ho najviac ovplyvnilo a tým bola návšteva Paríža. V roku 1915 zakladá protivojnový časopis *A Tett* (in). Okolo tohto časopisu sa neskôr zhromaždili pokrokoví spisovatelia ako Aladár Komját, József Lengyel, Sándor Barta, a i. vystúpenia tejto skupiny udí boli výrazne generálne, programové a ideologické. V časopise však boli uverejnené aj články, ktoré boli namierené proti monarchii a tak bol časopis zakázaný. Kassák sa však svojho presvedčenia nevzdal a v novembri 1916 zakladá nový literárny časopis *Ma* (Dnes). Ako hlavný predstaviteľ

¹⁸⁸ ŠTRBA, ref 176, s. 30 – 32.

avantgardného hnutia organizuje výstavy, literárne fóra, vydáva knihy, prezentuje sochy, obrazy,... V roku 1919 v-ak v Ma arsku zakázali aj tento asopis. Vo vydávaní v-ak pokračuje vo Viedni kam po páde Ma arskej republiky rád emigroval. V tomto období vystupuje ako kultúrny politik. Kriticky sa vyjadruje k politickej situácii v Ma arsku a pí-e o experimentoch nového umenia vo v-etkých kultúrnych oblastiach. V novembri 1926 sa vracia do Budape-ti a o mesiac na to rozbieha al-í asopis Dokumentum (Dokument). Tento asopis sa stal fórom surrealizmu. Jeho vydávanie v-ak zhruba po roku zastavil nako ko sa nestrelo so fiadnym ohlasom. V roku 1928 zakladá opä nový asopis Munka (Práca) tento v-ak ufl nebol literárne zameraný, ale skôr spoločensky. Zaoberal sa otázkami týkajúcimi sa pedagogiky, spoločenských vied, filozofie a umenia. Za krátky as si získal relatívne širokú itate skú základ u, najmä medzi robotníkmi a univerzitnými študentmi.¹⁸⁹

Lajos Kassák sa prostredníctvom svojej tvorby stal priekopníkom umeleckého hnutia a to nielen v regionálnom meradle, ale v celoeurópskom.¹⁹⁰

¹⁸⁹ PAŤIAKOVÁ, Jaroslava. Lajos Kassák. Bratislava : Univerzita Komenského Bratislava, 1973,s.132 - 140

¹⁹⁰ PAŤIAKOVÁ, ref 182,s. 140.

ZÁVER

Obdobie medzi dvoma vojnami bolo, ako dobre vieme, nesmierne pohnutým obdobím. Nielen z hľadiska konsolidácie krajín po vojne, ale aj mnohých národnostných rozporov, najmä v novovzniknutých nástupníckych štátoch. V Československu nebola situácia o nič lepšia. Najmä čo sa týka mestskej menšiny, ktorá nechcela prijať, keď sa v podstate z jedného dňa na druhý stala šľachtou menšinou.

Vo svojej práci som sa pokúsila opísať život najpočetnejšej menšiny na území Slovenska v tom období. Snáď som sa splnila všetky ciele, ktoré som si na začiatku vytýčila aj keď sa mi to nepodarilo na takej úrovni, ako som predpokladala. Ako som už predtým spomenula, keď sa povie o politickým dejinám a o postavení mestskej menšiny v Československu, je práce dostatok. Kapitoly, ktoré sa týkali tejto oblasti života menšiny, mi preto nerobili problém. Vyšlo k tejto téme nemalo monografií, ani už z čias slovenských, alebo mestskej histórie. Rovnako aj množstvo archívnych dokumentov z tohto obdobia je nezanedbateľné. Väčší problém však predstavoval samotný opis každodenného, resp. spoločenského života menšiny v meste. K tejto téme síce vyšlo niekoľko prác, avšak všetky boli zamerané na českú republiku, a Slovensko sa v nich spomínalo len okrajovo. Čo sa týka konkrétne regionálnych dejín, z tejto oblasti v posledných rokoch nevyšli prakticky žiadne publikácie. Rovnako ako ostatné publikácie k tejto problematike, sa zaoberali a opisovali problémy mestskej menšiny v kontexte celej republiky, a nie napr. v kontexte nejakého územia regiónu. Samotný archívny výskum, ktorý mal tvoriť jadro celej mojej práce bol značne kompli-

kovaný nako ko materiály týkajúce sa tohto obdobia boli vo veľkej miere po zas bombardovania mesta v roku 1944 zničené. Pokúsila som sa teda vyufi predovšetkým poznatky, ktoré som získala z dobovej tlačiny a konkrétne to bol týždenník *Érsekujvár és vidéke*. Informácie z tohto týždenníka však boli tiefl útrfkovité, nako ko som nemala k dispozícii všetky výtla ky zo spomínaného obdobia. Veľkú pomoc pri písaní práce predstavovalo dielo Ladislava Kosiáa *Nové Zámky v minulosti a súčasnosti*.

V jednotlivých kapitolách som sa snažila opísa politický vývoj v Československu a jeho prípadný dopad na konanie a život menšín. Opísala som situáciu menšín, ktorá bola v krajine, podľa môjho názoru, relatívne dobrá. Relatívne z toho dôvodu, pretože je pravda, že Ústava a rôzne medzinárodné zmluvy im zaruovali rovnaké práva ako štátu Československému, avšak napriek tomu sa v praxi mnohé nariadenia a zákony nedodržiavali v takej miere ako to zaruovala Ústava. Taktiefl ak si vezmeme menšinové školstvo, bolo na celkom dobrej úrovni. Mali sie základných aj stredných škôl. Negatívom v tejto oblasti bolo, že nemali žiadnu vysokú školu, alebo univerzitu. Ďalšou oblasťou, ktorou som sa zaoberala bol kultúrny a spolkový život. Považovala som túto tému za dôležitú preto, nako ko práve odchovanci novozámockého gymnázia tvorili v tom období veľmi významnú a aktívnu časť najdôležitejšieho študentského spolku *Sarló*. V poslednej kapitole som sa venovala významným inštitútom z tohto obdobia. Bolo to z dôvodu, že mnoho z nich dosiahlo nielen regionálne, ale aj celoeurópske uznanie. A takisto v medzivojnovom období urobili pre skvalitnenie života menšiny, žijúcej v Nových Zámkoch, alebo na Slovensku, veľký kus práce.

Prínos svojej práce vidím v tom, že napriek problémom s ktorými som sa na začiatku stretla som sa pokúsila načrtnúť akýsi obraz mesta v medzivojnovom období. A skompletizovala som aspoň tie najdôležitejšie poznatky z rôznych oblastí ich života. Čo sa týka ďalšieho bádania, podľa môjho názoru by

ZOZNAM PRAMEŇOV A POUŇITEJ LITEARTÚRY

ANGYAL, B. Érdékvédelem és onszervezodés.Dunajská Streda : Lilium Aurum, 2002, 352 s. ISBN 80-8062-117-9

BARTLOVÁ,A. Túflby, projekty a realita. Slovensko v medzivojnovom období. Bratislava : Prodama, 2010 , 262 s. ISBN: 978-80-89396-06-1

BROKLOVÁ,E. eskoslovenská demokracie. Politický systém SR 1918 ó 1938. Praha : Slon Sociálne nakladatelství, 1992, 170 s. ISBN 80 ó 901059 ó 6 ó 3.

BYSTRICKÝ, V. ó ZEMKO, M. (ed.). Slovensko v eskoslovensku (1918 ó 1938). Bratislava : Veda, 2004, 688 s. ISBN 80 ó 224 ó 0795 ó X.

URKOVSKÁ, M. Maarská menína a jej politické aktivity na východnom Slovensku v rokoch 1918 ó 1929.In: lovek a spoločnosť, 2009, ro .12, .3, s. 1.

GABAL, I. a kol. Etnické meniny ve strední Evrop . Konflikt nebo integrace. Praha : Nakladatelství G plus G, 1999, s. 204. ISBN 80 ó 86103 ó 23 ó 4.

FERENŇUHOVÁ,B. a kol. Slovensko a svet v 20.storočí. Kapitoly k 70.narodeninám PhDr.Valeriána Bystrického, DrSc. Bratislava : Prodama s.r.o., 2006,271 s. ISBN 80 ó 969614 ó 3 ó 8.

HRONSKÝ, M. Priebeh vojenského konfliktu SR s Maarskom roku 1919. In: *Historický asopis* 41, 1993, . 5-6, s. 583-584. ISSN: 0018-2575

IRMANOVÁ, E. Maarsko a versailleský mírový systém. Ústí nad Labem : Albis international, 2002, 408 s. ISBN 80 0 86067 0 62 - 7

KAMENEC, I. Spoločnosť a Politika Historiografia. Pokrivené (?) zrkadlo dejín slovenskej spoločnosti v dvadsiatom storočí. Bratislava: Prodama, 2009, 266 s. ISBN 978 0 80 0 89396 0 02 -3.

KÁRNIK, Z. Československé země v době První republiky (1918-1938) II.. Československo a české země v krizi a ohrožení (1930-1935). Praha: Libri, 2002, 578 s. 80-7277-031-4

KLIMKO, J. Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918 ó 1938). Bratislava : Veda, 1986, 180 s.

KOŠŤAL, L. Nové Zámky v minulosti a súčasnosti. Bratislava : Vydavateľské stredisko Zs KNV pri Krajskom pedagogickom ústave, 1967, 296 s..

KOVÁČEK, D. Dejiny Čechov/Slovensko. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 394 s. ISBN: 8071066354

LAURINCOVÁ, E. Pamätnica k 150. výročiu založenia gymnázia. Nové Zámky : AZ PRINT Litera, 1992, 58 s.

LIPTÁK, J. Politické strany na Slovensku 1860 ó 1989. Bratislava : Archa, 1992, 312 s. ISBN: 80-7115-029-4

MESZÁROSI, J. a kol. Okres Nové Zámky ó história a rozvoj. Nitra : Nitrianske tlačiarne, n.p., 1985, 90 s.

NOSZKAY, O. A volt községi k. kath. reál gimnázium története. In: gimnázium értesítő 1925/1926 60 s.

OLIVOVÁ, V. Dejiny první republiky. Praha : Karolinum, 2000, 356 s. ISBN: 80-7184-791-7

OLIVOVÁ, V. Československé dějiny (1918 ó 1945) I. část. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966 , 232 s.

PAČEKOVÁ, Jaroslava. Lajos Kassák. Bratislava : Univerzita Komenského Bratislava, 1973, 246 s.

PEJŤA, Robert ó KO IŤOVÁ, Silvia. K problematice eskoslovensko-ma arských kulturn -spole enských vzťah ve dvacátých letech 20. století. Na p íkladu aktivit ma arského spolku MAKK. In: Z d jin visehradského prostoru. Richardu Praflákovi k p tasedmdesátinám. Brno, Masarykova univerzita v Brn 2006, s. 159-181.

PETRÁŤRENÉ. Men-íny v mezivále ném eskoslovensku. Praha : Karolinum, 2009, 437 s. ISBN 978-80-246-1639-1

RUTTKAY, Fra o: Slovenskí kolaboranti v sluffbách ma arskej iredenty (1920 ó 1938).Bratislava : Kubko Goral, 1998. 64 s. ISBN 80-88858-07-0.

SZALAY, Zoltán. Jazykové práva men-ín na Slovensku v období od roku 1918 do roku 1938. In Fórum spolo enskovedná revue,2011, ro .13, . 5, s.91 - 106.

SIMON, A. Egy rövid esztend krónikája. A Szlovákiai Magyarok 1938. Ťamorín : Fórum kissbeségkutató intézet, 2010,321 s.. ISBN 978-80-89249-42-8

SIMON, A. Národnostný -tatút z roku 1938 a ma arská men-ína. In Fórum spolo enskovedná revue, 2010, ro .12, .5, s.89 ó 115.

SIMON, A. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám ma arských politických strán v medzivojnovom období. In Historický asopis, 2009, ro .57, . 3,s.19 ó 37. **ISSN:** 0018-2575

ŤATAVA, L. Národnostní men-íny v Evrop . Praha : Nakladatelství Ivo fielezný, 2009,385s. ISBN 80-7116-375-9

ŤUTAJ, ŤSÁPOSOVÁ, Z. Povoynové migrácie a výmena obyvate stva medzi esko-slovenskom a Ma arskom. Pre-ov : Universum, 2010, 226 s. ISBN 978 - 80 ó 89046 ó 64 ó 5.

ŤUCHOVÁ X. (ed.). udáci a komunisti. Súperi? Spojenci? Protivníci ? Pre-ov : Universum, 2006, 198 s. ISBN 80-89046-38-X

ŤRBA, A. Moje mesto Nové Zámky 1842-1910 II. : Významné osobnosti Nových Zámkov.Portréty z duchovnej minulosti mesta. Nové Zámky : AZ PRINT Litera, 1992, 55 s.

ŤTURÁK, P. Spolo ensko-nábofenská situácia v eskoslovensku v rokoch 1918-1927. In Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdi (1888-1960) v súradniciach asu a doby. -

Prešov : Prešovská univerzita, Grécko-katolícka teologická fakulta, 2006, s.30 - 45.
ISBN 80-8068-445-6.

VALENTA, J.: Typy i nástupnické státy a osudy jejich demokracie, in: Valenta, J. a
Voráček, E. a Harna, J.: Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední
Evropě. Praha : Akademie věd ČR, 1999, 415 s.

ZELENÁK, P. Mýty a predsudky v dejinách. Trnava : Liliu Auru, 2005, 96 s.
ISBN 80 - 8062 - 2590

ZEMKO, M. Občan, spoločnosť, národ v pohybe slovenských dejín. Bratislava : Pro-
dama, 2010, s.101. ISBN 978 - 80 - 89396 - 05 - 4.

ARCHÍVY

Mestný archív Nitra, pobočka Nové Zámky, f. Magistrát mesta, 1918 - 1922.

Mestný archív v Nitre, pobočka Nové Zámky, f. Notársky úrad, 1923 - 1938.

Mestný archív v Nitre, f. Nitrianska flupa, 1921 .

DOBOVÁ TLAČ

Ľudské uvoľnenie a vidieka, 1918 - 1935

Slovenský Juh, 1920 - 1935

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.saske.sk/cas/archiv/2-2007/hrehor.html> (13.3.2012)

<http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/02-hrehor.html> (15.3.2012)

http://watson.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=704:phdr-ladislav-k-o-i-csc-k-problematike-slovensko-maarskych-narodnostnych-vzahov-v-dejinach-novych-zamkov-1971&catid=38:default&Itemid=58 (13.3.2012)

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/antonin-svehla-431/> (20.3.2012)